

Matka tunteiden maailmaan

Ohjaukset perhepäivähoitajille

Julia Severinkangas
Jenna Tirkkonen

Opinnäytetyö

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn tekijät Julia Severinkangas, Jenna Tirkkonen		
Työn nimi Matka tunteiden maailmaan		
Päiväys	Sivumäärä/Liitteet	31/20
Ohjaaja Kristiina Kukkonen		
Toimeksiantaja Iisalmen kaupungin perhepäivähoito		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyönä tehtiin Matka tunteiden maailmaan -ohjauskansion Iisalmen kaupungin perhepäivähoitajille. Ohjauskansion tarkoituksena on olla tunnekasvatuksen työväline Iisalmen kaupungin perhepäivähoitajille. Ohjauskansion testauskerroilla käytettiin toiminnallisia menetelmiä tunnekasvatuksen käsittelyssä. Toiminnallisia menetelmiä olivat musiikki, draama sekä kuvataide. Ohjauskansiota testattiin kahden perhepäivähoitajan yhdistetyssä ryhmässä. Ohjauskansioon on suunniteltu kuusi ohjauskertaa, joista jokaisella on oma tunneteemansa.</p> <p>Ohjauskansion arviointimenetelmänä käytettiin perhepäivähoitajilta saatua palautetta sekä omia havaintoja. Niiden pohjalta voimme todeta, että ohjaukset ja ohjauskansio olivat hyödyllisiä.</p> <p>Opinnäytetyö on kaksiosainen ja se koostuu raportista sekä ohjauskansiosta. Matka tunteiden maailmaan -ohjauskansio on opinnäytetyön liitteenä. Ohjauskansiosta hyötyvät Iisalmen kaupungin perhepäivähoitajat. Opinnäytetyö on uusittavissa ja sitä voi kehitellä esimerkiksi päiväkodin tai kolmannen sektorin käyttöön.</p>		
Avainsanat Perhepäivähoito, lapsen tunteiden kehitys, tunnekasvatus, toiminnalliset menetelmät		

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Authors Julia Severinkangas & Jenna Tirkkonen			
Title of Thesis A Journey to the Emotional World –a guide book for Child minders			
Date		Pages/Appendices	31/20
Supervisor Kristiina Kukkonen			
Client Organisation Iisalmi town family daycare			
<p>Abstract</p> <p>For this Bachelor´s thesis a guide book, a Journey to the Emotional World, was made for Iisalmi town child minders. The main focus of the guide book is to be a tool of emotional education. Functional methods dealing with emotional education were used to test the guide book. The functional methods used were music, drama and art. The guide book was tested with a group of two child minders and their children. The guide book called Journey to the Emotional World has been planned for six guidance occasions, in which everyone has its own emotional theme.</p> <p>Feedback from the child minders and observation of the group was used as an evaluation of the guide book. Based on the feedback and observation it could be said that the guidance and the guide book were useful.</p> <p>The Bachelor´s thesis is in two parts and it consists of a report and the guide book. The guide book, Journey to the Emotional Word- is an appendix to the thesis. Iisalmi town child minders benefit from the guide book. The Bachelor´s thesis is regenerative and it can be developed for instance for a kindergarten or the third sector.</p>			
Keywords Family day care, child emotional development, emotional education and functional methods			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO.....	6
2 LAPSEN TUNTEIDEN KEHITYS JA TOIMINNALLISET MENETELMÄT TUNNEKASVATUKSESSA	9
2.1 Tunnetaidot, tunnekasvatus ja empatia	9
2.2 Lapsen tunteiden kehitys.....	11
2.3 Musiikki tunnekasvatuksessa.....	13
2.4 Draama ja kuvataide tunnekasvatuksessa	14
3 MATKA TUNTEIDEN MAAILMAAN -OHJAUSKANSIO	16
3.1 Ohjauskansion tausta ja tavoitteet	16
3.2 Tuotteistamisprosessin kulku	17
3.3 Lapsihavainnointi opinnäytetyön arviointimenetelmänä	18
3.4 Ohjauskansion kehittäminen ja testaus	19
3.4.1 Ohjauskerta 1: Tunteisiin tutustuminen.....	20
3.4.2 Ohjauskerta 2: Ilo	21
3.4.3 Ohjauskerta 3: Pelko	22
3.4.4 Ohjauskerta 4: Rakkaus ja ystävyys.....	23
3.4.5 Ohjauskerta 5: Suru ja empatia	24
3.4.6 Ohjauskerta 6: Yhteenveto.....	25
3.5 Tuotteen viimeistely	26
4 POHDINTA	29
LÄHTEET	31

LIITTEET

Liite 1 Matka tunteiden maailmaan -ohjauskansio perhepäivähoitajille

Liite 2 Tiedote kotiväelle

Liite 3 Lasten palautelomake

Liite 4 Palautelomake

1 JOHDANTO

Tunnekasvatuksen tarkoituksena on antaa lapselle valmiudet käsitellä ja ymmärtää erilaisia tunteita (Jalovaara 2005, 109–110). Osa lapsista pystyy puhumaan tunteistaan, kun taas toiset ilmaisevat mielialansa oikuttelevana käyttäytymisenä. Tunne-elämän häiriöt voivat aiheuttaa ongelmia lapsen psykososiaalisessa kehityksessä. Osa tunne-elämän häiriöistä on niin suuria, että niiden käsittelemiseen lapsi tarvitsee ammattiapua selvitäkseen ongelmista. (Waller 2009, 188.)

Jotta ihminen voi kokea tunteita, hänen tulee ymmärtää niiden merkitys. Tunteiden merkitys tarkentuu ja selventyy niitä pohdittaessa, ja samalla tunnetaidot kehittyvät. Oikea tunteiden ymmärrys ilmenee siten, että ne selventävät asioita. Oikeanlainen tunteiden tulkitseminen auttaa ihmistä yksilönä ymmärtämään, miksi jotkin asiat koskettavat häntä. (Puolimatka 2010, 73–74.) Lapsen kasvun tukemisessa aikuinen auttaa lasta nimeämään erilaisia tunnetiloja sekä antaa roolimallia tunteiden käsittelyssä (Isokorpi 2004, 127).

Empatian keskeisimpiä kognitiivisia tekijöitä ovat tunteiden arviointi ja niiden ilmaisu. Empatia on vuorovaikutusta toisen ihmisen kanssa. Empaattisessa vuorovaikutuksessa on tärkeää tulkita toisen kehollisia viestejä tai eleiden merkitystä, jotta empaattinen vuorovaikutus syntyisi. Empaattisuutta voidaan näyttää toiselle ihmiselle monin eri tavoin. Empatiaa voidaan osoittaa esimerkiksi tietyillä eleillä, kehon asennoilla tai äänensävyillä. Empaattisen ihmisen tulee osata laajentaa omaa tunneasteikkoaan ja pystyä samastumaan toiseen ihmiseen ja hänen tunnekokemuksiinsa, jotta empatia toteutuisi. Empatiaa voidaan kehittää jo vauvaiässä. Empatian kehittäminen on suotavaa, jotta lapsen oma ihmiskuva ja minäkuva rakentuvat. Empatian kehittämiseen käytettyjä menetelmiä ovat esimerkiksi vauvahieronta, hellyydenosoitukset, vanhempi-lapsisuhteen kehittäminen ja empatian harjoittelu erilaisissa ryhmissä. (Kalliopuska 1995, 67–69, 71–73.)

Teimme opinnäytetyönämme ohjauskansion tukemaan lasten tunnekasvatusta lisälmen kaupungin perhepäivähoidossa. Ohjauskansion tavoitteena on, että lapset pystyisivät tunnistamaan ja nimeämään ohjauskerroilla käsiteltävät tunteet. Tavoitteena on myös, että lapset harjoittelisivat empatiakykyä. Ohjauskansiota suunnitellessa meille oli tärkeää, että toiminnassa tunnekasvatus toteutetaan perhepäivähoidon ikä-jakaumaan sopivaksi. Opinnäytetyön tehtävänä on korostaa tunnekasvatuksen merki-

tystä perhepäivähoidon varhaiskasvatuksessa. Suunnittelimme ohjaukset siten, että niiden päätavoitteeksi tuli teematunteen nimeäminen ja tunnistaminen.

Testasimme ohjauksiansiota yhdistetyllä kahden perhepäivähoitajan ryhmällä. Jokaisella ohjauksella oli oma tunnetemansa, jota käsitelimme erilaisin toiminnallisin menetelmin. Toiminnallisista menetelmistä käytimme joka ohjauksella musiikkia. Käytimme myös draamaa ja kuvataidetta musiikin ohella muutamilla ohjauksilla. Kansioon suunnittelimme kuusi ohjauksia, joita jokaista testasimme.

Opinnäytetyömme toimeksiantajana on Iisalmen kaupungin perhepäivähoito. Perhepäivähoito tarkoittaa kodissa tai kodinomaisessa ympäristössä tapahtuvaa lasten hoitoa, joka on samalla varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuskäsite tarkoittaa pienten lasten kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka pyrkimyksenä on tukea ja ohjata lasten tasapainoista oppimista, kasvua ja kehitystä. Yhteiskunta valvoo, tukee ja järjestää sitä. Varhaiskasvatus koostuu kolmesta kokonaisuudesta, joita ovat hoito, kasvatus ja opetus. (Stakes 2005, 11–15.) Varhaiskasvatus on monen toimijan yhteistyötä, koska siitä vastaavat sekä vanhemmat, eri kasvatuksen ammattilaiset että muut lapsen elämässä vaikuttavat aikuiset. Varhaiskasvatuserätyksenä on, että lapsi on mahdollisimman hyvinvoiva ja lapsi saa kasvaa turvallisessa ympäristössä koko lapsuusajansa. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 123–125; Stakes 2005, 11–15.)

Perhepäivähoidon työtä ohjaavia kriteerejä ovat kodinomaisuus, pienet lapsiryhmät ja pedagogiset ulottuvuudet. Pedagogiseen ulottuvuuteen kuuluvat fyysisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnista huolehtiminen, toiminnan sisällöt, oppiminen, vuorovaikutus, kasvatus ja koti kasvatusympäristönä. (Heinimäki 2002, 42–45; Nivalainen 2007, 11–12.) Päivähoitolaki määrittää perhepäivähoitoa. Se on pienen lapsen hoitoa, jota järjestetään yksityisissä kodeissa tai muussa kodinomaisessa paikassa. Perhepäivähoitossa on olemassa kolme eri muotoa: perhepäivähoito, kolmiperhepäivähoito sekä ryhmäperhepäivähoito. (Laki lasten päivähoitosta L 1973/36.)

Opinnäytetyömme teemme perhepäivähoitajille, jotka hoitavat lapsia yksin. Yhdellä perhepäivähoitajalla voi olla samanaikaisesti hoidossa enintään neljä alle kouluikäistä lasta sekä lisäksi yksi osapäiväinen lapsi. (Parrila 2002, 13, 19–21.) Perhepäivähoitajan työtehtävät voi jaotella kolmeen osaan: hoito- ja huolenpitotehtävät, kasvatustehtävät ja yhteistyötehtävät (Heinimäki 2002, 45–46).

Tässä opinnäytetyöraportissa käsittelemme työn taustaa, tavoitteita ja tarvetta. Lisäksi kerromme lasten tunteiden kehityksestä, tunnekasvatuksesta, lasten empatiakyvystä sekä käyttämistämme toiminnallisista menetelmistä. Kerromme myös oman tuotteistamisprosessin kulusta sekä pohdimme opinnäytetyöprosessiamme. Raporttiin kuuluu erillinen ohjauskansio *Matka tunteiden maailmaan* (liite 1).

2 LAPSEN TUNTEIDEN KEHITYS JA TOIMINNALLISET MENETELMÄT TUNNEKASVATUKSESSA

2.1 Tunnetaidot, tunnekasvatus ja empatia

Ihmisen tulee oppia kuuntelemaan omia tunteitaan ja uskaltaa ottaa ne käyttöön. Niiden esiin saamiseksi aikuisen tulee opettaa lapselle tunnekasvatusta häntä tukien, auttaen ja esimerkkejä antaen. Tunteiden tunnistaminen ja niiden oppiminen on lapsille merkityksellistä ja tärkeää, koska ne vaikuttavat jopa uusien asioiden oppimiseen. Ne vaativat usein toimivaa tunnepohjaa. Oivalliset apuvälineet tunteiden opeteluun ovat leikki ja sadut. Niiden avulla voi oppia erilaisia tunteita, niiden tunnistamista, kokemista itse sekä tunteiden tuottamista muille. (Isokorpi 2004, 127.)

Tunteet aiheuttavat erilaisia fyysisiä reaktioita, ne näkyvät esimerkiksi ihmisen ilmeissä, ruumiinosien liikkeissä, asennoissa sekä eleissä. Tunteet rikastuttavat elämää, suuntaavat ihmisen huomiota sekä mukauttavat yksilöä yhteiskunnan muokkaamiin muutoksiin. Tunteilla on suuri rooli ihmisten keskinäisessä kommunikoinnissa. Ihmiset tarkkailevat toistensa tunteita reagoiden niihin kukin omalla tavallaan. Lasten kyky tulkita itsensä ja muiden tunteita sekä tunneilmaisutaito kehittyvät pikku hiljaa asteittain mukailen lapsen muuta kehitystä. (Keltikangas-Järvinen 1994, 104–110.)

Lapselle on annettava mahdollisuus jakaa erilaisia tunteita eri rooleissa olevien erilaisten aikuisten kanssa oppiakseen hallitsemaan omat tunteensa ja toimintansa eri tilanteissa (Isokorpi 2004, 127). Tunnetaidot ovat merkittävä osa vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaitoja, ja ne kuuluvatkin yhdeksi osaksi ihmisen persoonallisuutta. Erilaisia tunnetaitoja ovat esimerkiksi empatiakyky ja se, että pystyy tunnistamaan erilaisia tunteita itsessä ja näyttämään ne selkeästi muille. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 15–16.)

Tunnetaidot ovat kaikkien sosiaalisten taitojen peruskivi. Kun lapsi opettelee säätelemään tunteitaan niin, että ne eivät rasita tai stressaa häntä, hänellä on hyvät mahdollisuudet menestyä paremmin omissa vuorovaikutustilanteissaan ja ihmissuhteissaan. Tunteiden säätely on myös hyvin tärkeää lapsen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta, koska se ehkäisee ongelmakäyttäytymistä sekä vähentää lapsen stressaantumista. (Katajamäki & Gylden 2009, 328.)

Myös negatiiviset tunnekokemukset ovat lapselle tärkeitä. Lapselle on hyvä opettaa esimerkiksi mitä ovat suru, pettymys tai viha. Kasvattajan tulisi olla tukemassa myös vaikeita tunnekokemuksia ja auttaa lasta opettelemaan kohtaamaan negatiivisia tunteita. Jo hyvin pienenä lapsi saa kokea erilaisia vaikeita tunteita, mutta ne ovat opettavaisia vain, jos joku sanoittaa lapselle hänen tunnettaan ja avustaa lasta pääsemään yli suuresta tunnekuohusta. Jos lapsi ei pienenä pääse kohtaamaan voimakkaita tunnereaktioita, hänen on vaikea myös isompana kohdata niitä. Tällöin tunteiden purkamisen voi tapahtua väärin keinoin, esimerkiksi väkivaltaisuuksina. (Katajamäki & Gylden 2009, 330.)

Kasvattajan tulisi opettaa lapselle myös tunteisiin liittyvien fysiologisten tunteiden merkkejä. Tunteisiin liittyvät kehossa tuntuvat tunteet voivat olla lapselle pelottavia ja ahdistavia, jos niihin ei löydy minkäänlaista selitystä. Lapsi voi esimerkiksi kokea surua ja tuntea sen vatsan kivistyksenä tai möykkynä rinnassa. Jotta lapsi pystyisi turvallisesti kokemaan koko laajaa tunnekirjoaan ja ymmärtäisi erilaiset kehon viestit tunnetiloissaan, aikuisen tulisi kertoa lapselle erilaisista kehollisista tuntemuksista tunnetiloissa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 77.)

Ihminen ei välttämättä itse tiedosta omaa kyvyttömyyttään tunteiden ilmaisussa. Tunteiden ilmaisemisen ongelmat voivat ilmetä myös psykosomaattisina vaivoina, joista voi kehittyä somaattisia oireita, jopa sairaus. Ihmisen kykenemättömyys käsitellä tunteitaan voi johtaa tilanteeseen, jonka seurauksena stressihormonit toimivat niin sanotusti ylikierroksilla. (Jalovaara 2005, 54.)

Tunnekasvatukseen liittyy lapsen empatiakyvyn kehittyminen ja empaattisuuden oppiminen. Empatiolla tarkoitetaan havaittujen tunteiden jakamista muiden kanssa. Se on myötäelämisen kykyä ja kykyä/taitoa asettua toisen ihmisen asemaan eli kykyä kokea myötätuntoa. Myötätunto on ihmisen asenne, jossa toisen etu on tärkeämmässä asemassa kuin oma hyöty. (Björkqvist, Österman & Kaukiainen 2002; Keltikangas-Järvinen 2010, 98; Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 71–72.) Empatiakyvyn omaava ihminen ymmärtää toisen yksilön tunteet, kokemuksen ja ajattelun. Hän pystyy ymmärtämään, miksi toinen ihminen toimii siten kuin toimii. (Keltikangas-Järvinen 2010, 98–100; Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 71–72.)

Empatiakyvyn ja tunteen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa. Empatian kautta lapsi oppii tulemaan toimeen muiden lasten kanssa sosiaalisissa tilanteissa. Empatian osoittaminen ei aina ole lapselle helppoa, sillä lapselle voi olla hankalaa ilmaista

aivan tarkasti juuri se asia, joka häntä huolestuttaa tai suututtaa. (Koivunen 2009, 33.) Kannustavan palautteen antamisesta lapselle on todettu olevan hyötyä empatiataitojen kehityksessä. Tämän lisäksi lapsi oppii erehdyksien ja virheiden kautta empatiataitoja, joiden kehittymisen kannalta on tärkeää antaa lapsen olla erehtyväinen. (Isokorpi 2004, 134.)

On hyvä muistaa empatiakyvystä puhuttaessa, että lapset kehittyvät eri tahtiin. Jotkin asiat vaativat pidempää aikaa kehittyäkseen kuin toiset. On todettava, että kaikilta lapsilta ei voi odottaa empatiakykyä vielä murrosiässäkään. (Björkqvist ym. 2002; Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 76–77).

2.2 Lapsen tunteiden kehitys

Tunteiden kehitys alkaa lapsella jo hyvin varhaisessa vaiheessa, jos lapsen kasvuolosuhteet ovat hyvät ja hänen ympärillään on turvallisia aikuisia, joihin hän voi rakentaa kiintymyssuhteita. Lapsi ei opi vain vanhempien puheista ja tekemisistä, vaan myös tavasta hallita ja ilmaista tunteitaan. Pienen lapsen ilmaistessa tunteitaan on tärkeää, että vanhemmat huomioivat lapsen tunnereaktion. Hänelle tulisi ilmaista, että tunteet huomioidaan, ja osoittaa se jotenkin, esimerkiksi lepertelemällä hänelle. Tällä tavoin lapsi huomaa, että omien tunteidensa ilmaiseminen on sallittua, vaikka tunne olisi negatiivinen. Tunteiden kehitys jatkuu samankaltaisena koko vauva- ja taaperoiän. (Goleman 2000, 132–133, 232.)

Lapsi on ensimmäisinä elinvuosinaan avoin ja aito tunteilleen. Kuitenkin hän on samalla riippuvainen aikuisen vastauksista tunteisiinsa. Kasvattaja voi vaikuttaa vauvan tunne-elämän sekä itsetunnon kehittymiseen huomioimalla vauvan fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia tarpeita. Aikuinen voi esimerkiksi pitää lasta sylissään tai luoda lapseen katsekontaktin. (Ahonen ym. 2006, 30; Cacciatore 2008c, 60.) Kehittyessään pieni lapsi oppii tuntemaan maailman kahdella eri tavalla; itse testaamalla ja kasvattajalta oppimalla. Lapsi testaa ja kokeilee erilaisia esineitä ja niiden toimivuutta. Pienikin lapsi voi olla hyvin älykäs erilaisissa peleissä tai esineiden kanssa, mutta sosiaalisia taitoja pieni lapsi ei voi opetella itsenäisesti. Kasvattajan rooli lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen on varhaisvuosina suuri. Kahden ensimmäisen vuoden aikana lapsi oppii pääosin kasvattajiltaan taitoja ja kykyä sosiaaliseen kanssakäymiseen sekä muiden kohtaamiseen. (Morris 2008, 146.)

Ensimmäisen uhmaiän alettua lapsen tunteet voivat vaihdella nopeaan tahtiin, ja tunteiden ilmaisu voi olla hyvinkin voimakasta. Kasvattajan tehtävänä onkin olla vastaanottamassa lapsen tunnekokemuksia ja ymmärtää hänen voimakkaita reaktioitaan (Mannerheimin Lastensuojeluliitto). Myös tunteet ovat jo paljon kehittyneempiä ja monisäikeisempiä. Lapsi tuntee hyvin voimakkaitakin tunteita, mutta ei välttämättä ymmärrä, mistä tunteesta on kysymys. Kasvattajan tehtävä olisikin tarttua lapsen tunnekokemukseen, auttaa häntä nimeämään tunne sekä etsiä lapsen kanssa yhdessä tilannetta, josta tunne on peräisin. Lapsi esimerkiksi ymmärtää, että hänellä on paha mieli mutta ei ymmärrä, miksi. Vanhempi voi kysellä lapselta, tuliko paha mieli sisikon kanssa käydystä riidasta, ja auttaa lasta tunteiden nimeämisessä. Tällä tavoin lapsi oppii ymmärtämään toiminnan ja tunteen yhteyden ja samalla myös harjoittelee säätelemään omia tunteitaan. Tällä tavoin lapsi pääsee ymmärtämään omaa tunnettaan ja opettelee samalla myös tuntemaan itseään. (Cacciatore 2008c, 60–61.)

Lapsi osaa jo eläytyä erilaisiin tunteisiin 3–4 vuoden iässä ja pystyy heittäytymään erilaisiin rooleihin mielikuvituksen avulla. Hän kykenee ilmaisemaan itseään, tunnelmia ja elämyksiä erilaisin elein ja ilmein, jopa ilman ylimääräistä rekvisiittaa. Lapsi voi myös pelätä. Mielikuvituksen rikastuessa lapsi voi kuvitella ympärilleen pelottavia asioita tai nähdä painajaisunia. Kasvattajan rooli on merkittävä. Hänen tulisi ymmärtää lapsen pelko ja ottaa se tosissaan. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.) Tunnetaidot ovat leikki-ikäisellä jo kehittyneitä. Lapsi esimerkiksi pystyy osoittamaan myötätuntoa ja osaa havainnoida, mikä toista ärsyttää tai miellyttää. Tästä huolimatta leikki-ikäinen ei pysty ymmärtämään ja sisäistämään monimutkaisia tunnetiloja. (Jarasto & Sinervo 2000, 62–66.)

Lapsen minäkuva kehittyy merkittävästi viidennellä ikävuodella. Lapsi kaipaa kannustusta, kehumista ja sitä, että aikuinen huomaa hänen onnistumisensa. Kun lapsi saa positiivista tukea kehitysvaiheessaan, hänen minäkuvansa ja itsetuntonsa kasvavat normaalisti, mikä tukee myös lapsen myöhempää kehitystään. (Cacciatore 2008b, 63–64.) Jo 5-vuotias lapsi osaa merkittäviä tunnetaitoja ja hänellä on empatiakykyä. Lapsi ymmärtää, että toisilla voi olla erilaisia tunteita ja tunnekokemuksia kuin hänellä itsellään, ja lapsi pystyykin ottamaan toisten tunteet huomioon ollessaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Einon 1999, 96–97.)

Ystävyysuhteet alkavat selvästi kehittyä 5-vuotiaalla lapsella, ja lapsi tarvitseeekin sosiaalisia kontakteja ympärilleen ja samanikäistä seuraa. Kun lapsi kykenee vastaavuoroisuuteen, ystävyysuhteen solmiminen todella alkaa. (Peltonen & Kullberg-

Piilola 2005, 84.) Lapsi alkaa etsiä itselleen kavereita ja opettelee samalla myös pitämään kaveripiirin lähellä ja leikkimään samojen kavereiden kanssa (Cacciatore 2008a, 65). Kaveripiirin merkitys on lapselle hyvin tärkeä, koska se opettaa lapselle tärkeitä sosiaalisia taitoja sekä sääntöjä. Sosiaalisten taitojen avulla lapsi myös havainnoi vuorovaikutustilanteita ja opettelee empatiakykyä. (Ahonen ym. 2006, 109.) Osa lapsista oppii tietämään jo melko pienenä, kuinka paljon ystävyssuhteita he tahtovat muodostaa. Nämä asiat muuttuvat, mutta melko usein lapsi säilyttää edellä mainitun tavan aina aikuisuuteen asti. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 84.)

2.3 Musiikki tunnekasvatuksessa

Musiikkia kuunnellaan monesta eri syystä. Rentoudumme musiikkia kuunnellen, tanssimme sen tahdissa, laulamme sen säestyksellä ja niin edelleen. Musiikin aiheuttamat tunnereaktiot riippuvat muun muassa ajasta, mielentilasta ja paikasta. Musiikkia voidaan käyttää itsensä ymmärtämiseen, tunteiden purkamiseen, ristiriitojen läpikäymiseen ja tunteiden muuttamiseen. (Ahonen 1997, 182–186.)

Musiikki herättää ihmisessä mielikuvia ja erilaisia tunteita. Musiikin avulla ihminen voi suojautua tuskallisilta tunteilta ja tapahtumilta. Hän voi käsitellä elämälle vaikeita asioita, löytää tunnetilaansa vastaavia elementtejä ja samastua niihin. Ihmiselle voi käydä niin, ettei hän ymmärrä omia tunteitaan ennen kuin vasta musiikkia apuna käyttäen. (Ahonen 1997, 56–60.)

Musiikin soittaminen auttaa ihmistä käsittelemään tunteita ja auttaa kohottamaan itsetuntemusta. Ihmisen laulaessa kehosta voi aistia ääneen ja sen värinän. Laulamisen avulla ihminen säilyttää yhteyden itseensä. Laulava ihminen tekee havaintoja itsestään. (Ahonen 1997, 202–214.)

Musiikki pystyy tukemaan lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja rikastuttaa persoonallisuuden jokaista osa-aluetta. Musisointi on myös mainio väline avartamaan lapsen maailmankuvaa ja uusiin asioihin tutustumista. (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 25–28.) Musiikilla on suuri merkitys lapsen tunne- ja sosiaalisen elämän kehittymiselle. Musisointi yksin tai yhdessä pystyy rakentamaan lapsen minäkuvaa, itsenäisyyttä, itsetuntoa ja ympäröivää maailmaa. Musiikki on hyvä väline tunteiden ilmaisuun ja purkamiseen. (Karppinen, Ruokonen, Huisman & Puurula 2000, 76.)

Pienellä lapsella menee paljon energiaa keskittymiseen ja paikalla oloon. Lapsille suunnatun musiikkihetken tavoitteeksi voi hyvin asettaa esimerkiksi tekemisen, kokemisen ja keskittymisen yhdessä oman ryhmän kanssa. Koska pienten lasten on vaikea tuottaa tunteitaan sanoiksi, on lapsen kuunteluun perustuvaan musiikkituokioon syytä ottaa mukaan myös muuta toimintaa, muun muassa leikkiä, piirtämistä ja tarinoita. Tärkeää on, että lapselle annetaan mahdollisuus tuottaa tunteensa itse. Tuokion jälkeen voi kysyä lapselta, mistä laulussa oli kyse. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2002, 232–234.)

Laululeikit ovat aikuisen ohjaamia leikkejä, joihin yhdistyy laulu ja liike. Ne ovat oppimistarkoitusta varten kehitettyjen didaktisten leikkien yksi leikin muoto. (Järvinen, Lainen, Hellman-Suominen 2011, 65–71.) Etenkin 3–4-vuotiaat lapset ovat kehitysvaiheessaan erityisen otollisia leikkimään laululeikkejä. Niiden avulla lasten muistia voi harjoittaa, sanavarasto kehittyy ja lapset oppivat uusien liikkeiden muodostamista. (Parviainen 1997, 71.) Laululeikkien avulla kehittyvät myös lapsen kuuntelu- ja havaintotaidot (Helenius & Korhonen 2005, 4–5).

Tuokiossa, joka perustuu musiikkiin, voi käyttää sekä klassista että lapsille suunnattua musiikkia. Tuokion ei saa olla liian pitkä. Mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sen lyhyempi tuokio riittää. Esimerkiksi päiväkodissa olevalle lapselle saattaa riittää yhden laulun kuunteleminen ja siitä piirtäminen. Yhteiselle keskustelulle olisi hyvä jättää aikaa, jolloin lapsi voi kertoa ajatuksistaan ja tuntemuksistaan. Siinä tilanteessa lasta voi auttaa esimerkiksi musiikin kuuntelun ohessa tehty kuva. (Vilén ym. 2002, 232–234.)

2.4 Draama ja kuvataide tunnekasvatuksessa

Draama-sana on lähtöisin kreikan kielestä ja tarkoittaa toimintaa. Siinä oppiminen tapahtuu niin, että toimija on yhtä aikaa omana itsenään ja roolissa. Draama on toisen kuuntelemista, toimintaa ja ajattelua. Draaman pääpaino on omassa kokemuksessa sekä sen käsittelyssä. Sen tärkein osa-alue on vuorovaikutus. Silloin, kun draaman tavoitteena on oppiminen ja kasvatus, sen sanotaan olevan pedagogista draamaa. (Vilén ym. 2002, 275.)

Lapsen oman mielipahan vähentämiseen auttaa asioiden miettiminen pienen välimatkan kautta, esimerkiksi draaman avulla. Asettumalla toisen asemaan lapsen on helpompi käsitellä itselleen vaikeitakin tunteita ja asioita. Draaman kautta lapsen on

helpompi löytää itsestään hyviä ja pahoja puolia. Sen avulla hän voi oppia käsittelemään erilaisia asioita, joista voi muuten olla hankala, jopa mahdotonta puhua. (Kotka 2011, 17–18.) Draaman kautta varhaiskasvatukseen lapset voivat oppia asioita, joita draamatyöskentelyssä ei varsinaisesti haeta. Esimerkiksi toisten lasten ymmärtäminen edesauttaa lasta ymmärtämään ihmisten erilaisuutta. Se puolestaan johtaa lapsen empatiakyvyn kehittymiseen. (Toivanen 2009, 35.)

Arkielämässä draamaa voi syntyä siten, että pieni lapsi tai hänen elämässään tärkeä aikuinen puhuu erilaisista tunteistaan pehmolelun avulla. Joissain tilanteissa lapsen on helpompi puhua omista tunteistaan tai mieltään hämmentävistä asioista ikään kuin roolin kautta. Aloite draamalle voi tulla niin lapselta kuin aikuiseltakin. (Kotka 2011, 18.)

Kuvataidekasvatus on merkittävä osa lapsen kasvua, koska se tukee lapsen oppimista, kehitystä ja kasvua kokonaisvaltaisesti. Kuvataiteellinen työskentely rakentaa lapsen identiteettiä. Se antaa lapselle mahdollisuuden kokonaisvaltaiseen kasvuun. (Ruokonen ym. 2009, 51–52.) Varhaisiän kuvataidekasvatus kasvattaa lasta taiteen avulla. Kuvataidekasvatukseen liittyy vahvasti eettinen asennoituminen, etenkin välitön aistiminen. Kuvallinen toiminta muistuttaa leikkiä ja nykytaidetta. Kuvallisissa leikeissä työskentely saatetaan käynnistää väreillä, muodoilla tai käsitteillä leikkien. (Ruokonen ym. 2009, 48–49.) Florence Nightingale on todennut vuonna 1860 kuvataiteen vaikuttavan ruumiilliseen olemiseen. ”Kuinka vähän tiedämmekään muotojen ja värien vaikutuksesta, tunnemme niiden kuitenkin vaikuttavan ruumiiseemme.” Kris totesi vuonna 1952 taiteen olevan vaikuttavaa, kun se peilaa tekijän sisäistä maailmaa. Erilaiset värit tukevat ihmisten tunne-elämää. Kuvan avulla ihminen voi ilmaista tiedostamattomia ajatuksiaan ja tunteitaan. (Aulio 2008, 18–23.)

3 MATKA TUNTEIDEN MAAILMAAN -OHJAUSKANSIO

3.1 Ohjauskansion tausta ja tavoitteet

Iisalmen kaupungin perhepäivähoidossa vuoden 2013 keväällä oli noin 220 lasta ja perhepäivähoitajia oli noin 60. Perhepäivähoidossa olevien lapsien määrä Iisalmen kaupungissa on suuri, kun vertaa siihen, että päiväkotihoidossa lapsia oli vuonna 2012 arviolta 300 lasta. Iisalmissa yleisin perhepäivähoidon muoto on hoitajan kotona tapahtuva perhepäivähoito. Hoitaja on työsuhteessa kaupungille, ja hänen hoidossaan on tavallisimmin neljä alle kouluikäistä lasta ja yksi osapäiväinen esikoululainen. Iisalmen kaupungin perhepäivähoitajista moni on suorittanut perhepäivähoidon ammattitutkinnon tai jonkin muun pätevyuden antavan tutkinnon, esimerkiksi lähihoitajan tai päivähoitajan tutkinnon. (Iisalmen kaupunki 2013, 75; Huotari 1.3.2013.)

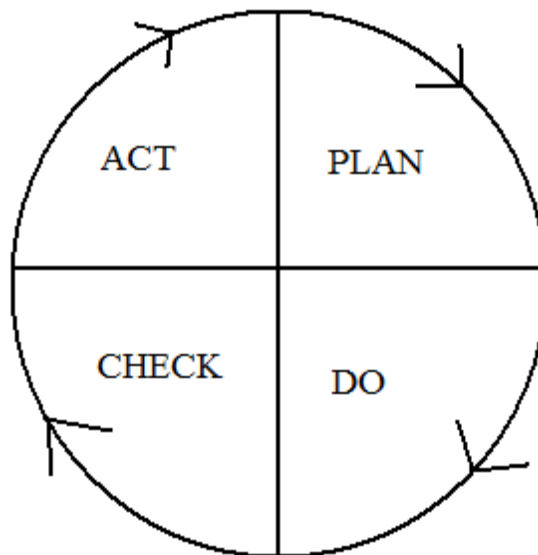
Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda ohjauskansio työvälineeksi Iisalmen kaupungin perhepäivähoitajille tukemaan perhepäivähoidossa olevien lasten tunnekasvatusta. Ohjauskertojen tavoitteina oli harjoitella teematunteen tunnistamista ja nimeämistä sekä empatiataitoja. Ohjauskerroilla tunnekasvatusta harjoiteltiin erilaisin toiminnallisina menetelmin, joita olivat musiikki, draama ja kuvataide.

Opinnäytetyönä teimme materiaalipaketin Iisalmen kaupungin perhepäivähoitajille, johon sisältyvät ohjauskansio (liite 1) sekä ohjauksessa käytettävät materiaalit, esimerkiksi tunnekortit ja itse tehdyt marakassit. Paketista puuttuivat ohjauksessa käytetyt askartelumateriaalit kustannussyiden takia sekä musiikki tekijänoikeuksien vuoksi. Ohjauksia suunnitellessamme valitsimme toimintaan ennestään tuttuja lastenlauluja tai helposti löydettävissä olevia kappaleita, jottei perhepäivähoitajilta kuluisi aikaa kappaleiden etsimiseen. Ohjauskokonaisuus jätettiin perhepäivähoidon ohjaajalle, ja se on kaikkien Iisalmen kaupungin perhepäivähoitajien lainattavissa.

Suunnittelimme ohjauskansion siten, että perhepäivähoitajat voisivat muokata sitä helposti omalle ryhmälleen sopivaksi. Tarkoituksena oli, että ohjauskerrat eivät ole sidoksissa toisiinsa. Näin ollen niitä voisi toteuttaa myös yksittäisinä tuokioina. Otimme huomioon ohjauksia suunnitellessamme perhepäivähoidossa käyvien lasten ikäjakauman. Teimme kansion sopivaksi eri-ikäisille hoitolapsille.

3.2 Tuotteistamisprosessin kulku

Opinnäytetyöprosessi alkoi omasta kiinnostuksestamme aiheeseen ja ideasta tehdä toiminnallinen opinnäytetyö. Kohderyhmä oli myös alusta alkaen selvillä, koska halusimme liittää varhaiskasvatuksen opinnäytetyöhömmme sekä luoda jotain erilaista kuin yleensä. Ideavaiheen jälkeen huomasimme, että Demingin laatuympyrä (kuvio 1) kuvaa parhaiten opinnäytetyöprosessin kulkua. Demingin laatuympyrän on kehittänyt W. Edwards Deming vuonna 1951 parantamaan laadunhallintaa ja ongelmanratkaisua. Ympyrää käytetään maailmanlaajuisesti. Kyseistä ympyrää käytetään merkittävänä työkaluna laadullisten prosessien kehitystyössä. Demingin ympyrään kuuluu neljä eri vaihetta. Niitä ovat suunnittele (plan), toteuta (do), tarkista (check) ja toimi (act). (Saukkosaari 2010, 12–13.)

KUVIO 1. Demingin ympyrä

Aloitimme opinnäytetyöprosessin keväällä 2012 ideointi- ja suunnitteluvaiheella (plan). Ideointivaiheessa mietimme opinnäytetyömme tulevaa aihetta ja mahdollista toimeksiantajaa. Pohdimme yhdessä, mitä haluamme tehdä ja miten. Siitä saimme idean toiminnallisesta opinnäytetyöstä, jonka tuloksena olisi konkreettinen tuote. Kesän 2012 aikana pyrimme kirjoittamaan mahdollisimman paljon opinnäytetyömme teoreettista viitekehystä ja suunnittelimme alustavan ohjauskansion. Toteutusvaihe (do) sopii opinnäytetyöprosessissamme ohjauskansion testaamiseen, mikä tapahtui vuoden 2012 syksyllä. Testasimme tuotettamme kahden perhepäivähoitajan ryhmässä, ja ohjauskertoja oli yhteensä kuusi. Toteutusvaiheessa arvioimme ohjauskansion

toimivuuden testauksesta saadun palautteen ja havaintojemme pohjalta. Tällöin myös keräsimme lisää tietoa teoreettiseen viitekehukseen. Kolmas vaihe, tarkistus (check), toteutettiin kevään 2013 aikana, kun teimme tuotteestamme välivaihekansion arvioitavaksi. Pyysimme tuotteen testauksessa mukana olevilta perhepäivähoitajia kokeilemaan tuotettamme vielä itsenäisesti muutaman ohjauksen verran. Pyysimme välivaihekansion palautetta selvittääksemme tuotteemme toimivuuden. Viimeinen vaihe, toimi (act), ilmensi ohjauskansion tuotteistamista. Markkinoimme ja esittelimme ohjauskansiota Iisalmen kaupungin perhepäivähoitajille. Viimeinen vaihe toteutettiin kevään 2013 aikana.

Opinnäytetyöhön käytettyjä resursseja olivat muun muassa materiaali- ja välinekustannukset. Tuotteemme testaustila oli toisen ohjauksemme osallistuneen perhepäivähoitajan koti. Tilasta meille ei tullut kustannuksia. Pääsääntöisesti ohjaukseroihin käytimme omia materiaaleja ja yritimme näin pitää kustannukset mahdollisimman vähäisinä. Toinen meistä osti Nalle-tunnekortit toimintaa varten. Kustannuksia aiheutui Nalle-korteista ja teorialähteiden hankinnoista muista kirjastoista. Kaiken kaikkiaan kustannuksia kertyi noin 100 euroa.

3.3 Lapsihavainnointi opinnäytetyön arviointimenetelmänä

Ohjauskansion arviointimenetelmänä käytimme lapsihavainnointia. Havainnoimme jokaisella ohjaukserolla lapsien tuntemuksia toiminnasta. Havainnoinnin helpottamiseksi päätimme ohjaukseroja suunnitellessa ohjaukserojen työnjaosta. Sovimme, että ohjaukseroilla toinen on ohjauksesta päävastuussa ja toinen havainnointivastuussa. Työnjaosta huolimatta kumpikin ohjaajista havainnoi ja ohjasi lapsia jokaisella kerralla. Ohjaukseron päätteeksi kokosimme havaintojamme yhteen ja mietimme eroja havainnoistamme.

Havainnoinnin perusajatuksena on, että se on tietoista tarkkailua eikä pelkästään ilmiöiden ja asioiden näkemistä. Koska osallistuimme toimintaan mukaan ohjaajan ja havainnoijan roolissa, teimme toiminnassa osallistuvaa havainnointia. Osallistuva havainnointi tarkoittaa, että tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan ennalta sovitun ajanjakson ajan ja havainnointiin on valittu ennalta suunniteltu näkökulma (Vilka 2006, 37, 44–45).

Havaintoja tehdään koko ajan esimerkiksi lasta ohjatessa, hänen leikkiessään ja vuorovaikutustilanteissa. Lasta havainnoimalla voidaan saada tarkka ja monipuolinen

kokonaiskuva hänen toiminnastaan. Havainnoitsijan oma tulkinta ei kuulu havainnoimiseen. (Kivijärvi 2009; Niiranen 1999, 253–254; Ojala 1995, 7–8.) Yhden havainnointikerran perusteella ei voi muodostaa käsitystä tai arvioita lapsesta, vaikka havainnointi olisi herättänyt havainnoitsijassa huolta lapsesta. Havainnointitilanne itsessään voi vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen. Normaaliin käyttäytymiseen voi vaikuttaa esimerkiksi lapsen nolostuminen tai esittäminen. (Sharman, Cross & Vennis 2001, 2.) Meidän havainnointimme näkökulmana oli tutkia lapsien kiinnostusta tehtäviin sekä toiminnan onnistumista ryhmässä. Havainnoinnilla pyrimme huomaamaan positiivisia asioita sekä kehittämistarpeita suunnistelemistamme toiminnoista.

Vertailimme omia havaintojamme perhepäivähoitajilta saamaamme palautteeseen. On tärkeää vertailla kaikkia havainnoituja asioita, jotta kokonaiskuvasta tulisi realistisempi. Jos havaintoja vertailtaessa myöntyy toisen näkemyksiin ja havaintoihin, ei havainnoinnin tulos ole enää yhtä luotettava. (Vilka 2006, 87–89.)

3.4 Ohjauskansion kehittäminen ja testaus

Testasimme kansiota kahden perhepäivähoitajan yhdistetyssä ryhmässä. Tuotteen testaus kuuluu Demingin laatuympyrässä (kuvio 1) toteutusvaiheeseen (do). Jokaisella ohjauskerralla käytimme samaa runkoa, sillä halusimme luoda lapsille pysyvyyden tunteen. Aloitus- ja lopetuslaulun ollessa samat lapset tiesivät, mitä seuraavaksi tapahtuu, ja he pystyivät ennakoimaan tulevaa toimintaa. Ohjauskerran alussa käytimme usealla kerralla samaa aloitusleikkiä saadaksemme lapset motivoituneiksi toimintaan. Ennen ohjauskansion testaamisen aloitusta lähetimme testauksessa mukana olevien lapsien vanhemmille tiedotteen tulevasta toiminnastamme (liite 2).

Ohjauskerran runko

Aloitus:

- Aloituslaulu (aina sama)
- Esittely ja ohjauskerran avaus

Toiminta:

- Laulu ohjauskerran teemaan liittyen
- Tunteen tunnistaminen laulun ja tunnekorttien avulla
- Tunteen käsittely toiminnallisten menetelmien avulla, musiikki, draama ja kuvataide (toiminnallinen menetelmä vaihtuu tunneteen mukaan)

Lopetus:

- Loppulaulu (aina sama)

Testauksemme sisälsi kuusi ohjauskertaa. Lasten lukumäärä ohjauskerroilla oli noin yhdeksän. Toiminta pidettiin perhepäivähoitajan kotona. Haasteen opinnäytetyöllemme antoi perhepäivähoidon lasten ikäjakauma, joka oli yleensä noin kuudesta kuuksista viiteen vuoteen. Teemakerrat suunniteltiin niin, että jokainen lapsista pystyi osallistumaan toimintaan. Yksi ohjauskerta kesti noin 20–30 minuuttia. Teemoja kansiossa on tunteisiin tutustuminen, ilo, pelko, rakkaus & ystävyys sekä suru & empatia. Jokaisen ohjauskerran päätavoitteena on, että lapsi pystyisi tunnistamaan ja nimeämään käsiteltävän tunteen.

3.4.1 Ohjauskerta 1: Tunteisiin tutustuminen

Ohjauskerralle nousi kaksi tärkeää tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena oli lapsien tutustuttaminen erilaisiin tunteisiin ja samalla ujouden ja jännityksen lieventäminen. Toisena tavoitteena oli perehdyttää lapset tuokioiden sisältöön, luottamuksen rakentaminen lasten välille sekä tutustuttaa lapset toisiinsa.

Ohjauskertaan osallistui kaksi perhepäivähoitajaa ja heidän hoitolapsensa, yhteensä seitsemän lasta. Aloitimme ensimmäisen ohjauskerran asettumalla piiriin ja rauhoittumalla. Esittelimme itsemme sekä toimintamme. Pyrimme murtamaan pienen alkujännityksen sekä itseltämme että lapsilta kyselemällä lapsilta heidän kuulumisiaan ja mielialheitaan. Samalla teimme esittelykierroksen.

Ohjauksen alkuvaiheessa opettelimme ohjauskertojen aloituslaulun ”Aamulla”. Päädyimme opettamaan aloituslaulun lapsille ja perhepäivähoitajille runomaisesti hitaasti vuorotellen lausuen ja tämän jälkeen otimme mukaan sävelen ja säestyksen itse tehdyillä rytmisoittimilla. Toinen meistä ohjaajista toimi esilaulajana. Halusimme opettaa lapsille laulun heti hyvin, koska aloituslaulu tuli olemaan jokaisella ohjauskerralla sama.

Aloituslaulun jälkeen johdattelimme lapset seuraavaan toimintaan. Kerroimme yhdessä, mitä seuraavaksi tehdään ja näytimme esimerkkiä lapsille. Tämän kerran toimitasuunnitelma oli leikkiä tunnepussileikkiä. Opettelimme ”Tunnepussilaulun” eli ”*Lorupussilaulun*”. Leikki eteni siten, että lauloimme jokaiselle lapselle erikseen laulun, ja tämän jälkeen hän sai ottaa pussista yhden nallekortin. Kortin ottamisen jälkeen mietimme yhdessä, mikä nallen tunne oli, miten nalle sen ilmensi ja lopuksi matkimme nallea yhdessä. Tällä tavalla harjoittelimme lasten kanssa tunteiden nimeämistä ja samalla havainnoimme lasten toimintaa. Tarkastelimme, kuinka hyvin lapset pys-

tyivät tunnistamaan tunteita ja kuinka mielellään he lähtivät matkimaan tunnetta. Toiminnan aikana jokainen lapsi lähti mieluusti toimintaan mukaan ja nosti Nallekortin tunnepussista. Osalle lapsista tunteiden nimeäminen oli hankalampaa, mutta jokainen lähti mielellään matkimaan Nallen tunnetta.

Toiminnan loppuksi harjoittelimme yhdessä ”Loppulaulun”. Yllätykseksemme loppulaulu ja siihen kuuluva leikki olivat suurimmalle osalle lapsista ja perhepäivähoitajista tuttuja jo ennestään. Harjoittelimme kuitenkin loppulaulun hyvin, koska käytimme samaa loppulaulua jokaisella toimintakerralla. Halusimme käyttää samaa alku- ja loppulaulua, koska sen avulla lapsille tuli ymmärrys siitä, että kaikki toimintakerrat kuuluivat yhteen. Loppulaulun jälkeen taputimme vielä itsellemme mukavasta toimintakerrasta.

Ohjauksen jälkeen pyysimme perhepäivähoitajilta palautetta ja leikimme vielä hetken lasten kanssa. Omien havaintojemme sekä perhepäivähoitajien antaman palautteen perusteella toimintamme onnistui odotettua paremmin. Mukana oli reippaita, heti toiminnassamme mukana olevia lapsia sekä ujompi lapsia, jotka tarvitsivat hieman oman hoitajan tukea. Kannustimme, kehuimme ja otimme lapset yksilöllisesti huomioon. Näin saimme luotua rennon ja mukavasti toimivan ilmapiirin. Lapsista huomasimme, että he viihtyivät. Tuokio kesti noin 25 minuuttia. Mielestämme se oli juuri sopiva aika, sillä kaikki lapset jaksoivat keskittyä ja olla mukana sen ajan.

3.4.2 Ohjaukerta 2: Ilo

Ohjaukselle nousi kaksi tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena oli, että kaikki lapset innostetaan mukaan toimintaan vuorovaikutustilanteita luoden. Toisena tavoitteena oli, että lapset oppisivat tunnistamaan ja nimeämään ilon tunteen.

Ohjauksellemme tuli kahdeksan lasta, me ohjaajat sekä kaksi perhepäivähoitajaa. Aloitimme toiminnan pyytämällä lapsia asettumaan ringiin ja samalla yritimme rauhoittaa heitä ja tilannetta. Koska paikalla oli muutama uusi lapsi, kerroimme koko ryhmälle vielä, keitä me olimme ja miksi olimme siellä. Oli hyvä, että pääsimme vielä esittelymään koko ryhmälle, koska edellisestä kerrasta oli jo sen verran aikaa etteivät lapset välttämättä muistaneet meitä. Esittelyn jälkeen lauloimme yhdessä aloituslaulun ja säestimme rytmisoittimilla. Tämä sai lapset hyvin mukaan toimintaan ja liian jännityksen kaikkoamaan.

Toiminnallisen osuuden aloitimme näyttämällä lapsille valitsemamme kolme Nalle-tunnekorttia. Tunteet korteissa olivat suru, ilo ja viha. Kyselimme lapsilta, mikä korteissa oleva tunne oli, ja miltä nalle näytti. Kun tunteet oli nimetty, laitoimme soimaan ”Pupurocklaulun”, jota lapsien tuli kuunnella ja miettiä, mikä Nalle-korteista sopi musiikkiin. Laulun jälkeen lapset nopeasti tunnistivat nallen tunteen.

Pyysimme lapsia myös itse esittämään miltä he näyttivät, kun olivat iloisia. Kysyimme lapsilta vuorotellen, mikä hänet teki iloiseksi. Kyselykierroksen päätyttyä kerroimme lapsille, että laululeikit ja yhdessä toimiminen tekivät meidät iloisiksi. Päätimme yhdessä kokeilla sitä. Laululeikkeinä meillä oli ”Jos sun lysti on”, ”Värileikki” sekä ”Pää, olkapää, peppu”. Kuuntelimme leikkejä CD-soittimelta ja lauloimme yhdessä leikin aikana. Leikit menivät hyvin, vaikka muutama ujo lapsi ei uskaltanutkaan leikkiin mukaan, vaan seurasi sitä piiristä omalta paikaltaan.

Olimme suunnitelleet myös muita leikkejä mukaan, mutta edellisellä kerralla huomasimme, että käytössä oleva tila on liian pieni suurelle lapsiryhmälle. Tästä johtuen jätimme muutamia leikkejä pois turvallisuuden vuoksi. Kokonaisuudessaan ohjauskerta sujui mainiosti. Mielestämme ohjauskerran tunnelma oli iloinen ja kaikki viihtyivät. Lapsista huomasimme, että osa olisi voinut jatkaa yhteistä toimintaa vielä lopeuksen jälkeenkin. Perhepäivähoitajilta saimme positiivista palautetta ohjauskerrasta.

3.4.3 Ohjauskerta 3: Pelko

Mielestämme pelko teematunteena on haastavaa käsitellä pienten lasten kanssa. Tämän takia ohjauskerralle nousi yksi päätavoite. Tavoitteena oli, että lapsi tunnistaa pelon tunteen ja pystyy hallitsemaan sitä.

Ohjauskerralla oli kahdeksan lasta, me ohjaajat ja kaksi perhepäivähoitajaa. Tällä kertaa huomasimme jo selvää edistystä. Lapset uskalsivat tulla juttelemaan meille paljon helpommin ja lähtivät myös ohjaustilanteessa kertomaan asioista, joista kysyimme lapsilta. Huomasimme kuitenkin, että lasten omat perhepäivähoitajat olivat tärkeitä lapsille ja lapset rauhoittuivat helpommin, kun perhepäivähoitajat olivat ohjauksessamme mukana.

Ohjauskerran alussa lauloimme tutun aloituslaulun ”Aamulla”. Otimme yleensä aloituslauluun mukaan rytmisoittimia. Vaikka lapset eivät olisi osanneetkaan laulaa laulua, he olisivat voineet olla muuten aloituksessa mukana. Toiminnan aluksi käytimme

taas Nalle-tunnekortteja. HavaitSIMME ne edellisellä kerralla hyväksi keinoksi aloittaa tunteista puhuminen, kuten myös laulun yhdistäminen tunteeseen. Koska teematunteemme pelko oli hieman hankala, otimme tunnekorteiksi kaksi iloista nallea ja yhden pelokkaan nallen. Kuuntelimme Röllin ”Itsensäpelottelulaulun” ja pyysimme lapsia miettimään, mikä Nalle-tunnekorteista sopisi parhaiten lauluun. Hyvin pian lapset kertoivatkin, että pelokas nalle sopi hyvin lauluun.

Kerrottuamme lapsille teematunteemme aloimme kysellä lapsilta, mikä heitä pelottaa, jännittää tai hirvittää. Lapset kertoivat, että esimerkiksi käärmeet, hämähäkit ja pimeä pelottivat heitä. Kyselimme lapsilta myös, kenellä heidän mielestään oli niin turvallinen syli, että jos oikein pelotti, voi sinne kätertyä. Monen lapsen vastaus olikin, että äidin tai isän syli oli turvallinen paikka. Kun olimme nimenneet pelonaiheita, pyysimme lapsia piirtämään oman pelkonsa aiheen paperille. Lapset alkoivat mielellään piirtää. Piirroksista tulikin hienoja taideteoksia. Piirtämisen jälkeen menimme piiriin ja katselimme toistemme tekemiä piirroksia. Kerroimme lapsille, että nyt kun oma pelko oli piirretty paperille, sitä ei tarvinnut enää pelätä. Sovimme myös, että lapset ottaisivat piirustukset kotiinsa, jotta kotiväkikin tietäisi, mitkä asiat lapsia pelottavat.

Ohjauskerran teema oli hieman hankala. Käytimme sen miettimiseen enemmän aikaa kuin muihin ohjauskertoihin. Teeman teki hankalaksi sen esittäminen ilman, että lapset kokisivat sen ahdistavaksi. Tämän lisäksi halusimme, että lapset pystyisivät nimeämään ja tunnistamaan omat pelkonsa. Ohjauskerta meni yllättävän hyvin. Erityisesti vanhimmat lapset kertoivat avoimesti pelon aiheistaan. Yksi lapsista esimerkiksi väritti paperin kokonaan mustaksi ja kertoi pelkäävänsä pimeää. Piirtäminen tunteen käsittelyssä oli hyvä työmenetelmä, sillä lasten kiinnostus tunteeseen säilyi ja tehtävää ei koettu liian hankalaksi. Perhepäivähoitajat pitivät ohjauskerrasta. Erityisesti pelon yksilöllinen käsitteleminen piirissä oli heidän mielestään hyvä keino käsitellä lapsen pelkoa.

3.4.4 Ohjauskerta 4: Rakkaus ja ystävyys

Ohjauskerralle nousi kaksi tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena oli, että lapsi osaa nimenä rakkauden tunteen ja tietää, missä se tuntuu. Toisena tavoitteena oli, että lapsi pystyy kertomaan tunteestaan koko ryhmälle ja kuuntelemaan toisten ajatuksia.

Ohjaukertaan osallistui kuusi lasta, me ja kaksi perhepäivähoitajaa. Oli hienoa huomata, että lapset odottivat jo innolla toiminnan alkua ja että aloituslaulun sanat olivat tulleet useammille jo tutuiksi. Piiriin järjestyminen onnistui jo isommilta lapsilta omaaloitteisesti ongelmitta.

Toiminnan aluksi otimme tutut Nalle-tunnekortit käyttöön. Selvitimme niiden avulla lapsille päivän aihetta. Otimme kolme selkeästi toisistaan erottuvaa korttia ja kyselimme lapsilta nallejen tunnetilaa. Nallet olivat surullisia, haaveilevia ja vihaisia. Lapset saivat valita *Ystäväni on kuin villasukka* -laulun tunnetilaan sopivan nallenkortin. Keskustelimme valinnasta yhdessä. Mietimme myös lasten kanssa, miltä tuntui kun piti toisesta ihmisestä sekä missä se tuntui. Päädyimme lopulta yhdessä siihen, että rakkaus tuntuu sydämessä. Tämän jälkeen lapset saivat piirtää leikkaamiimme sydämiin kuvia, joista pitivät. He piirsivät kuvat Röllin ystävydestä kertovien laulujen tahdissa. Selitimme lapsille, että he saivat antaa piirtämänsä sydämen henkilölle, josta pitivät. Kaikki lapset päättivät antaa sydämen isälleen. Lopuksi kokoontuimme lattialle piiriin istumaan. Keskustelimme siitä, mitä kukin oli piirtänyt ja mitä sanoa isälle, kun hänelle antaa piirustuksen. Kehuimme lasten piirroksia ja kerroimme saajan pitävän niistä varmasti. Iloksemme huomasimme muutaman muista hiljaisemmän lapsen esittelevän piirustustaan hymyssä suin meille.

Kaiken kaikkiaan toimintahetki, aihe ja sen pituus osoittautuivat lasten ikään nähden sopiviksi ja tasoltaan oikeanlaisiksi. Eli pedagogisesti toimintahetki ei ollut liian haastava. Perhepäivähoitajilta saamamme palaute oli erittäin positiivinen ja lapsistakin huomasi, että piirtäminen oli heille mieluisaa puuhaa.

3.4.5 Ohjaukerta 5: Suru ja empatia

Ohjaukerralle nousi kaksi tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena oli, että lapsi tunnistaa surun tunteen itsessä ja vieraillevassa Dino-pehmolelussa. Toisena tavoitteena oli, että lapsi harjoittelee empatiakykyä asettumalla Dino-pehmolelun asemaan ja lohduttamalla surullista.

Ohjaukerta aloitettiin asettumalla piiriin ja laulamalla aloituslaulu. Huomasimme iloksemme, että vaikka meillä oli tämän ja edellisen ohjaukerran välissä viikko, lapset muistivat meidät vielä hyvin. Jopa nuorin osallistuja, iältään noin 2-vuotias, muisti hyvin Nalle-tunnekortit ja kyselikin jo niistä.

Näytimme kolme erilaista Nalle-tunnekorttia ja kuuntelimme Röllin ”Ystäväni menettänyt oon” -laulun. Kyselimme Nalle-tunnekorteista lapsilta ja nimesimme nallejen tunteita. Lapset osasivat hyvin yhdistää laulun ja oikean tunnekortin toisiinsa. Meillä oli lapsille yllätysvieras, Dino Kolmisarvi. Dino oli tullut kertomaan lapsille siitä, kuinka hänellä oli paha mieli, koska hänellä ei ollut leikkikaveria. Dino kyseli lapsilta, oliko heillä ollut joskus paha mieli, mistä se oli johtunut ja kuinka paha tai surullinen mielen oli mennyt pois. Osa lapsista kertoi reippaasti siitä, milloin heillä oli ollut surullinen mieli ja miten se oli saatu pois. Sovimme lasten kanssa, että lohdutamme surullista Dinoa. Jokainen lapsi saa halata, rapsuttaa ja lohduttaa Dinoa. Toinen ohjaajista lauloi ”Ei yksin kannata murjottaa” -laulun toisen kiertäessä Dinoa lasten halattavana ja paijattavana. Kierroksen päätyttyä Dino kertoi lapsille, kuinka hyvä mieli hänellä nyt oli. Hän tuli iloiseksi, kun sai niin monta uutta ystävää. Myös lapset olivat Dinon puolesta iloisia.

Ohjaukerta oli mielestämme hyvin onnistunut. Pyrimme sen aikana tuomaan esille surun tunnetta ja harjoittelemaan empatiakykyä. Käsittelimme myös kaverin kiusaamista syrjimällä. Surun tunnetta toimme esiin Dinoa apua käyttäen. Empatiakykyä harjoiteltiin lohduttamalla surullista Dinoa. Syrjintää käsittelimme Dinon tarinan avulla. Dinon tarinan sanomaa oli, ettei ketään saanut jättää leikin ulkopuolelle. Kerroimme lapsille sitä, että kaikkien kanssa piti olla kaveri. Ketään ei saanut kiusata siksi, että oli erilainen. Lapsissa huomasimme pientä levottomuutta ja rauhattomuutta, kun olimme tulleet heille tutummiksi. Kun annoimme lasten itse tulla mukaan ja jututimme heitä, he jakoivat keskittyä paljon paremmin. Huomasimme lapsista, että he pitivät yhteisestä hetkestämme. Ohjaukerta oli sopivan pituinen.

3.4.6 Ohjaukerta 6: Yhteenveto

Viimeisen ohjaukerran vuoksi päätimme koota yhteen käsittelemiämme tunteita. Ohjaukerran tavoitteeksi nousi yksi tavoite. Se oli, että lapsi pääsee kertaamaan harjoiteltuja tunteita, niiden nimeämistä ja tunnistamista.

Tarkoituksena oli kerrata aiempia ohjaukertoja ja keskustella erilaisista tunteista. Laitoimme kaikki Nalle-tunnekortit lattialle ja tutkimme niitä lasten kanssa hetken. Olimme valinneet kuusi erilaista kappaletta, joita soitimme lapsille. Pyysimme jokaisen laulun jälkeen lapsia ottamaan yhden hänen mielestään laulua vastaavan Nalle-tunnekortin itselleen. Kun jokainen lapsi oli löytänyt kortin, keskustelimme heidän

korteistaan. Jokainen sai esitellä valitsemansa nallen. Keskustelimme myös, millainen tunne nallella oli ja miksi se sopi lauluun.

Ohjaukseran toiminta oli mielekästä, mutta pienimmille lapsille hieman vaikeaa. He tarvitsivat perhepäivähoitajan apua tunnetta miettiessään ja valitessaan tunnekorttia. Isommat lapset olivat innoissaan mukana ja miettivät tarkkaan, mikä Nalle-kortti sopi lauluihin. Kuusi laulua oli mielestämme hyvä määrä. Soitimme joka laulusta vain osan. Laulujen oli tarkoitus olla sellaisia, joista tunnistaa mahdollisimman hyvin esiintyvän tunteen. Laulujen valitseminen onnistui mielestämme hyvin. Ohjauksen aikana huomasimme selvästi, että lapset osasivat nimetä tunteita. He myös ymmärsivät Nalle-korttien merkityksen sekä niihin liittyvän tunteen.

Toiminnan jälkeen halusimme vielä leikkiä lasten kanssa laululeikkiä ”Värileikki”. Tällä saimme purettua lapsien ylimääräisen energian ja mukavan lopetuksen toiminnalle. Laululeikki oli lapsille jo ennestään tuttu, ja he pitivät siitä paljon. Lopuksi pyysimme lapsilta palautetta kaikista kerroista. Meillä oli valmiiksi tehdyt palautelomakkeet hymynaamoista, joista lapsi sai päättää minkä hymynaaman ohjauskerroista antaa. (liite 3). Kun lapsi palautti palautelomaketta meille, annoimme jokaiselle lapselle lahjaksi oman rytmisoittimen. Näin heillekin jäisi hyvä muisto toimintakerroistamme.

Ohjaukseran jälkeen pyysimme perhepäivähoitajilta palautteen koko ohjauskokonaisuudesta. Palaute oli kannustavaa ja positiivista. Palautteesta kävi myös ilmi, että tuotteemme on tärkeä ja hyödyllinen perhepäivähoitajille. Perhepäivähoitajat kertoivat palautteessaan lapsien pitäneen ohjauksista. Tämä vahvisti myös meidän tekemiämme havaintoja.

3.5 Tuotteen viimeistely

Ohjaukserojen jälkeen huomasimme, että tarvitsimme vielä lisää perhepäivähoitajien näkökulmaa ohjauskansion kokoamiseen. Pyysimme tuotteen testauksessa mukana olevia perhepäivähoitajia testaamaan ohjauskansion raakaversiota. Näin saimme ammattilaisten testauksen ohjauskansion toimivuudesta (sisäinen arviointi), myös perhepäivähoidon ohjaaja arvioi tuotteen raakaversioon (ulkoinen arviointi). Suunnitelimme perhepäivähoitajille palautelomakkeen (liite 4) ohjauskansiosta. Palautelomakkeen kysymykset pyrimme asettelemaan niin, että saamme vastauksia havaintojemme tueksi.

Perhepäivähoidon ohjaaja painotti ohjauskansion raakaversion palautteessa lasten ikäjakauman merkitystä. Toiminnan tulisi olla sellaista, että jokainen lapsi voi osallistua siihen. Perhepäivähoidon ohjaaja totesi myös, että yhteen ohjauskertaan ei saa laittaa liikaa sisältöä. Esimerkiksi ohjauksessa ei saa olla liikaa lauluja tai erilaista toimintaa. Perhepäivähoitajilta saatu palaute oli positiivista. Ohjauskansio toimi heidän mielestään hyvin ja sen sisältö oli tarpeellinen, eli se tuki tunnekasvatusta perhepäivähoidossa. He kokivat, että ohjauskertoja oli helppo pitää ja kansion sisältämiä toimintoja helppo sisällyttää päivän toimintaan. Kansio oli perhepäivähoitajille ja lapsille mieluisa ja rikkoi normaalia rutiinia. Valitettavasti palautteen perustelut jäivät suppeiksi emmekä saaneet pedagogista tukea havainnoillemme. Myöhemmin pohdimme myös sitä, että palautelomakkeen kysymykset olisi voitu suunnitella toisin, jolloin vastaukset olisivat voineet olla informatiivisempia. Tuotteen testaamisessa mukana olevien perhepäivähoitajien sekä perhepäivähoidon ohjaajan palaute vahvistaa sen, että tuote tulee käyttöön lisälmen perhepäivähoidossa.

Ohjauskansioon kuuluneet oheismateriaalit eli tunnekortit ja marakassit olivat perhepäivähoitajien mielestä tärkeitä. Oheismateriaalin avulla lapset saatiin aktivoitua toimintaan. Perhepäivähoitajat kokivat, että ohjauskansion ohjeistus oli selkeä ja kansio oli laadittu helppolukuiseksi. Ohjauksia oli myös helppo muokata.

Palautteen saatuamme aloimme viimeistellä ohjauskansiota. Mietimme ohjeet mahdollisimman selkeiksi, lisäsimme helppolukuisuutta ja pyrimme tekemään ohjauskansiosta käytännöllisen sekä esteettisen. Teimme kansion mukaan marakassit sekä tunnekortit. Marakassit teimme kierrätysmateriaaleista ja tunnekortit piirsimme itse. Ohjauksissa käytimme itse Pesäpuu Ry:n Nalle-tunnekortteja, koska ajatus omista tunnekorteista tuli vasta myöhemmin. Perhepäivähoitajien testatessa tuotettamme heillä oli käytössään meidän piirtämämme tunnekortit.

Olemme testanneet jokaisen ohjauskerran, ja perhepäivähoitajat ovat kokeilleet kolmea ohjauskertaa. Ohjauskansioon teimme tarkat ohjeet ohjauskertojen pitämiseen. Ohjauskansio on suunniteltu myös niin, että perhepäivähoitajat voivat muokata sitä haluamallaan tavalla ja pitää kertoja myös toisistaan riippumattomina yksittäisinä ohjaustuokioina. Ohjauskansion ulkonäköratkaisut ovat tarkkaan harkittuja. Kuvat ohjauskansioon valitsimme siten, että ne liittyivät ohjauskerran tunneteemaan. Fontti ja sen koko on valittu helppolukuisuutta ja selkeyttä antamaan.

Tuotetta tulemme esittelemään perhepäivähoitajille heidän tiimipalaverissaan. Sovimme perhepäivähoidon ohjaajan kanssa, että esittelemme sitä kaikille lisälmen perhepäivähoitajille. Tällä varmistamme sen, että jokainen saa tiedon ohjauskansion olemassaolosta sekä säilytyspaikasta.

4 POHDINTA

Tunnekasvatuksen merkitys varhaiskasvatuksessa on merkittävä. Sen avulla lapsen on helpompi luoda sosiaalisia suhteita, olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa sekä käsitellä omia ja toisten tunteita. Jos lapselta puuttuu arkipäivässä tarvittavia tunnetaitoja, voi lapsen muukin kehitys viivästyä. Jos lapselle ei esimerkiksi ole opetettu tunnetaitoja, ei lapsi voi myöskään tuntea empatiaa toista ihmistä kohtaan.

Lapsen ollessa hoidossa kodin ulkopuolella, esimerkiksi päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, tulee varhaiskasvatussuunnitelman ohjata hoitoa. Varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa hoitohenkilökuntaa opettamaan lapsille arjen tunnekasvatusta. Suunnitelmamme ohjauskansio antaa perhepäivähoitajille työvälineen opettaa lapsille tunnetaitoja perhepäivähoidossa.

Ohjauskansion testauksessa mukana olleiden perhepäivähoitajien palautteen sekä omien havaintojemme perusteella ohjauskerroille asettamamme tavoitteet toteutuivat pääsääntöisesti. Ohjauskertojen päätavoitteeksi nousi tunteiden nimeäminen ja tunnistaminen, mitä jokaisella ohjauskerralla harjoittelimme lasten kanssa. Tunteiden käsittelemisessä apuna käytimme toiminnallisia menetelmiä, joita olivat musiikki, kuvataide ja draama. Mielestämme kyseiset toiminnalliset menetelmät sopivat hyvin tunnekasvatukseen. Niiden avulla pystyimme helpommin käsittelemään teematunnetta ja saimme lapset aktivoitua toimintaan. Huomasimme, että lasten oli helppo ymmärtää käsiteltävä teematunne musiikin kautta. Ohjauskertojen aluksi käytimme teemaan sopivaa musiikkia ja tunnekortteja, jolloin lapset pystyivät nimeämään ohjauksen teematunteen.

Kävimme ennen ohjauskertoja kerran tutustumassa lapsiryhmään, joten tilanne ja tila eivät olleet meille ihan uusia. Oma esimerkki ja innostus ohjauksessa antoi myös lapsille motivaatiota lähteä toimintaan mukaan avoimesti. Tuttujen perhepäivähoitajien läsnäolo auttoi lapsia vapautumaan, ja he pystyivät tuntemaan olonsa turvalliseksi. Ensimmäisillä ohjauskerroilla huomasimme, että lapset jännittivät hiukan uusia ihmisiä.

Pidämme ohjauskansion vahvuutena sitä, että perhepäivähoitajat itse voivat pitää ohjauskerrat. Luulemme, että tällä tavoin lapset saavat ohjauksista enemmän hyötyä. Silloin lasten ei tarvitse jännittää ulkopuolisen ohjaajan läsnäoloa.

Huomasimme, että ohjaustaitomme kehittivät jokaisella ohjauskerralla. Jo muutama kerran jälkeen koimme, että lasten ohjaaminen helpottui ja alkujännitys katosi. Oma rentoutuminen ohjaustilanteissa helpotti myös lasten rentoutumista, ja heistä tuli avoimempia.

Opinnäytetyöprosessiin on kuulunut onnistumisia ja vastoinkäymisiä. Ohjauskansion testaaminen onnistui loistavasti, koska olimme suunnitelleet kerrat hyvin ja yhteistyö perhepäivähoitajien kanssa sujui luontevasti. Opinnäytetyötekijöiden yhteistyö toimi hyvin, ja saimme työstä monipuolisemman jakamalla ajatuksia koko prosessin ajan. Tuotteen testaaminen oli helpompaa, koska tekijöitä oli kaksi. Tällöin pystyimme jakamaan rooleja jokaiselle ohjauskerralle sekä havainnoimaan lapsia monipuolisemmin. Yksi vahvimpia tekijöitä opinnäytetyöprosessin etenemisessä on ollut oma kiinnostuksemme aiheeseen ja työn tärkeys.

Teimme opinnäytetyön perhepäivähoitoon, mutta mielestämme se on toistettavissa sekä muokattavissa muualle, esimerkiksi päiväkotiin tai kolmannen sektorin käyttöön. Opinnäytetyötämme voisi tulevaisuudessa kehittää eteenpäin. Sitä voisi muokata eri asiakasryhmille, testata muita työmenetelmiä tai suunnitella ohjauskansio eri teemojen mukaan. Esimerkiksi toisena pääteemana tunnekasvatuksen rinnalla voisivat olla vuodenajat.

Kiitämme kaikkia, jotka ovat tukeneet ja auttaneet meitä opinnäytetyöprosessissamme. Kiitämme myös opinnäytetyömme sisällönohjaajaa Kristiina Kukkosta. Suuret kiitokset annamme toimeksiantajallemme Iisalmen kaupungin perhepäivähoidolle. Yhteistyö heidän kanssaan on ollut helppoa ja luontevaa. He ovat tukeneet opinnäytetyöprosessiamme alusta alkaen. Toimeksiantajamme on ollut avoin ajatuksillemme sekä antanut meille vapaat kädet kehittää työtä. Kiitämme myös ohjauskansion testauksessa mukana olleita perhepäivähoitajia saamastamme tuesta ja aktiivisesta mukanaolosta. Suurimmat kiitokset kuuluvat ystävillemme ja perheillemme, jotka ovat tukeneet ja auttaneet meitä opinnäytetyöprosessin aikana.

LÄHTEET

- Ahonen, H. 1997. *Musiikki, sanaton kieli. Musiikkiterapian perusteet*. 2. korjattu painos. Helsinki: Finn lectura.
- Ahonen, T., Lyytinen, L., Lyytinen, P., Nurmi, J.–E., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. *Ihmisen psykologinen kehitys*. Helsinki: WSOY.
- Aulio, H. 2008. Kuvataideterapian historia ja suuntauksia. Teoksessa Girard, L., Ihanus, J., Laine, R. & Roponen, M. (toim.). *Suhteessa kuvaan – kuvataideterapian teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Artteli, 12–29.
- Björkqvist, K., Österman, K. & Kaukiainen, A. 2002. *Sosiaalinen älykkyyks- empatia = epäsuora aggressio?* [viitattu 1.12. 2012]. Saatavissa: http://www.vasa.abo.fi/svf/up/articles/Sosiaalinen_%C3%A4lykkyys.pdf
- Cacciatore, R. 2008a. Ole kaverini! Teoksessa Hurme, V. (toim.). *Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja – vauvasta kouluikään*. Helsinki: Priimuspaino Oy, 65–67.
- Cacciatore, R. 2008b. Super Star! Teoksessa Hurme, V. (toim.). *Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja – vauvasta kouluikään*. Helsinki: Priimuspaino Oy, 62–64.
- Cacciatore, R. 2008c. Vastaa minulle! Teoksessa Hurme, V. (toim.). *Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja – vauvasta kouluikään*. Helsinki: Priimuspaino Oy, 59–61.
- Einon, D. 1999. *Kehittyvä ja onnellinen lapsi. Tietoa ja käytännön neuvoja vanhemmille 0–6-vuotiaan lapsen kehityksen tukemiseksi*. Espoo: Weilin+Göös.
- Goleman, D. 2000. *Tunneäly työelämässä*. 2. painos. Helsinki: Otava.
- Heinimäki, L. 2002. Kotiäidistä kasvattajaksi – perhepäivähoitajan ammatin ja koulutuksen kehittyminen. Teoksessa Alho-Kivijärvi, H. & Keskinen, S. (toim.). *Kodissa vaan ei kotona. Perhepäivähoito varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä*. Helsinki: Tammi, 38–59.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2005. Kieli, leikki ja kirjallisuus. Teoksessa Heikkilä-Halttunen, P. (toim.). *Lukulahja lapselle. Tietoa ja lukuvinkkejä vanhemmille*. Helsinki: Lukukeskus ry, 4–6.
- Huotari, I. Kysymyksiä opinnäytetyöhön [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Julia Severinkangas. Lähetetty 1.3.2013 [viitattu 10.3.2013].
- Iisalmen kaupunki. 2013. *Iisalmen kaupungin talousarvio vuodelle 2013 sekä taloussuunnitelma vuosille 2013–2015*.
- Isokorpi, T. 2004. *Tunneoppia parempaan vuorovaikutukseen*. Helsinki: Tammi.
- Jalovaara, E. 2005. *Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa*. Pilot-kustannus.
- Jarasto, P. & Sinervo, N. 2000. *Alle kouluikäisen lapsen maailma*. 3. painos. Helsinki: Gummerus.

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. *Varhaiskasvatusta ammattitaidolla*. Helsinki: Kirjapaja.

Kalliopuska, M. 1995. *Sosiaaliset taidot*. Helsinki: Edita.

Kanninen, K. & Sigfrist, A. 2012. *Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin*. Juva: PS-kustannus.

Karppinen, S., Ruokonen, I., Huisman, T. & Puurula, A. 2000. *Elämysten alkupuolilla: lähtökohтия alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen*. Helsinki: Finn lectura.

Katajamäki, M. & Gyldén, O. 2009. *Suomalainen vauvakirja*. Uudistettu laitos ensimmäinen painos. Helsinki: Otava.

Keltikangas-Järvinen, L. 1994. *Hyvä itsetunto*. Toinen painos. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Toinen painos. Helsinki: WSOY.

Kivijärvi, T. 2009. Lapsihavainnointi [verkkodokumentti]. [viitattu 1.2.2013]. Saatavissa: <http://www.ksshp.fi/Public/download.aspx?ID=18420&GUID=%7B0FA4887C-C85D-4131-8D5A-D3E46BC08302%7D>

Koivunen, P.-L. 2009. *Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kotka, R. 2011. *Tarinat tunteiden tulkkina. Toiminnallisia ideoita satujen ja draaman maailmasta*. Jyväskylä: PS kustannus.

Laki lasten päivähoitosta. L 1973/36. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 2.2.2013]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. *Persoonallisuuden ja tunne-elämän kehitys* [viitattu 13.9.2012]. Saatavissa: <http://www.mll.fi/#>

Morris, D. 2008. *Vauva*. Helsinki: Tammi.

Niiranen, P. 1999. Lasten vuorovaikutuksen havainnointi päiväkodissa. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä: Atena, 234–254.

Nivalainen, K. 2007. *Kehittyvä perhepäivähoito: ideoita toiminnan suunnitteluun perhepäivähoitossa*. Vantaa: Edufin.

Ojala, M. 1995. *Lapsihavainnointi esiopetuksessa*. COR, 2,5–6-vuotiaiden lasten havainnointiväline. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Parrila, S. 2002. Perhepäivähoito osana suomalaista päivähoitojärjestelmää. Teoksessa Alho-Kivijärvi, H. & Keskinen, S. (toim.). *Kodissa vaan ei kotona. Perhepäivähoito varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä*. Helsinki: Tammi, 13–36.

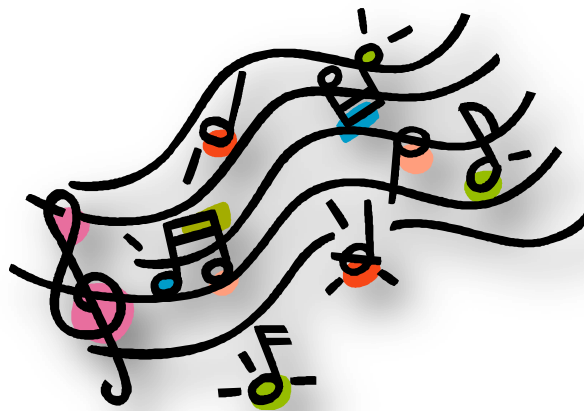
Parviainen, M. 1997. *Käden sarjallinen motorinen oppiminen laululeikin avulla (3–4-v.)*. Kasvatustieteen Pro gradu -tutkielma, Varhaiskasvatuksen laitos: Jyväskylän yliopisto [viitattu 2.12.2012]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18123/671.pdf?sequence=1>

- Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2005. *Tunnemuksu*. Helsinki: LK-kirjat.
- Puolimatka, T. 2010. *Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia*. Toinen uudistettu painos. Ryttylä: Suunta-kirjat.
- Rusanen, S. 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A.-L. (toim.). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: iloa, ihmettelyä ja tekemistä*. Helsinki: Yliopistopaino, 48–54.
- Saukkosaari, E.M. 2010. *Abb oy:n sähköjakeluautomaation ohjelmistojen ja sovel-lusten kartoitus*. Opinnäytetyö. Vaasan ammattikorkeakoulu [viitattu 16.2.2013]. Saatavis-sa:https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/16704/Saukkosaari_Elina.pdf?sequence=1
- Sharman, C., Cross, W. & Vennis, D. 2007. *Observing children and young people*. 4th Edition. London: Continuum.
- Stakes. 2005. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskusoppaita. Helsinki: Stakes.
- Toivanen, T. 2009. Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A.-L. (toim.). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: iloa, ihmettelyä ja tekemistä*. Helsinki: Yliopistopaino, 30–35.
- Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. *Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosi-aali- ja terveysalalla*. Helsinki: WSOY.
- Vilkka, H. 2006. *Tutki ja havainnoi*. Helsinki: Tammi.
- Waller, T. 2009. *An introduction to early childhood*. Second edition. London: SAGE.

Matka tunteiden maailmaan

Ohjaukset perhepäivähoitajille

Tekijät:

Severinkangas Julia

Tirkkonen Jenna

Sisältö

Ohjeita käyttäjälle.....	3
Aloitus- ja loppulaulu.....	4
Ohjauskerta 1: Tunteisiin tutustuminen	6
Ohjauskerta 2: Ilo.....	8
Ohjauskerta 3: Pelko.....	10
Ohjauskerta 4: Rakkaus ja ystävyys.....	11
Ohjauskerta 5: Suru ja empatia.....	13
Ohjauskerta 6: Lopetus.....	15
Lähteet.....	16

Ohjeita käyttäjälle

Hyvät ohjauskansion käyttäjät.

Olemme luoneet teille käyttövalmiin ohjauspaketin, joka käsittelee tunnekasvatusta toiminnallisina menetelmin. Toiminnallisina menetelminä käytimme musiikkia, draamaa ja kuvataidetta. Materiaalipaketti sisältää ohjauskansion, tunnepussin, tunnekortit sekä itsetehdyt marakassit. Testasimme ohjauskansiota kahden perhepäivähoitajan yhdistetyssä ryhmässä syksyn 2012 aikana. Ohjauskansio on sosionomiopintojemme (Savonia AMK) opinnäytetyö. Opinnäytetyö koostuu ohjauskansiosta ja raporttiosuudesta. Raportin voi saada luettavaksi perhepäivähoidon ohjaaja Irma Huotarilta tai Internetistä osoitteesta www.theseus.fi.

Olemme suunnitelleet ohjauskansion niin, että voitte muokata sitä käyttötarpeidenne mukaan. Ohjauskerrat eivät ole sidonnaisia toisiinsa, vaan voitte pitää ohjauskertoja oman mielenne mukaan. Emme laittaneet kaikkia käyttämiämme lauluja ohjauskansioon. Laitoimme ohjauskansion alkuun aloitus- ja lopetuslaulun, joita käytimme jokaisella kerralla. Voitte myös käyttää teille mieluisia ja tuttuja lauluja ohjauskerroilla. Ohjauskansiota testatessamme käytimme apunamme Pesäpuu Ry:n Nalle-tunnekortteja, mutta materiaalipakettiin teimme tunnekortit itse.

Tunnetaidot ovat kaikkien sosiaalisten taitojen peruskivi. Kun lapsi opettelee säätämään tunteitaan niin, että ne eivät rasita tai stressaa lasta, hänellä on hyvät mahdollisuudet menestyä paremmin omissa vuorovaikutustilanteissaan ja ihmissuhteissaan. Tunteiden säätely on myös hyvin tärkeää lapsen fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin kannalta. (Katajamäki & Gyldén 2009, 328.) Lapsen kasvun tukemisessa aikuinen auttaa lasta nimeämään erilaisia tunnetiloja sekä antaa roolimallin tunteiden käsittelyssä (Isokorpi 2004, 127). Tunnekasvatukseen liittyy lapsen empatiakyvyn kehittyminen ja empaattisuuden oppiminen. Empatialla tarkoitetaan havaittujen tunteiden jakamista muiden kanssa. Empatiakyvyn kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa. Empatian avulla lapsi oppii tulemaan toimeen muiden lasten kanssa sosiaalisissa tilanteissa. (Koivunen 2009, 33; Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 71-72; Keltikangas-Järvinen 2010, 98.)

Toivomme, että ohjauskansiosta olisi teille mahdollisimman paljon hyötyä. Toivotamme teille mukavia yhteistoiminnallisia hetkiä lasten kanssa.

Ystävällisin terveisin

Jenna Tirkkonen & Julia Severinkangas

Aloitus- ja loppulaulu

Aloituslaulu:

(Amerikkalainen kansansävelmä, Suom. sanat Liisa Tenkku)

Aamulla herätys, sängystä pois
kiire jo pukemaan, pestäkin vois.

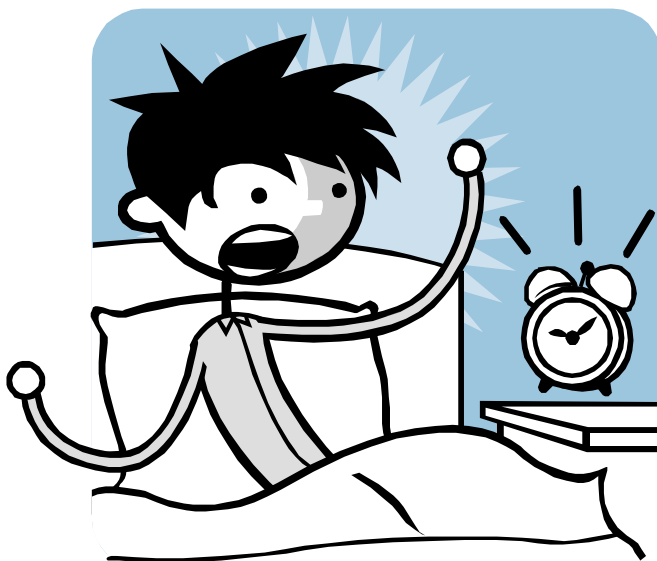
Aamulla herätys, sängystä pois
aamusta päivä alkaa.

Hei, hei, sängystä pois, hei, hei, sängystä pois,
Hei, hei, sängystä pois, aamusta päivä alkaa.

Hellalla sihisee, kellokin soi,
leivälle levitä, kaapista voi.
Hellalla sihisee, kellokin soi,
visselipannu vislaa.

Hei, hei, kellokin soi, hei, hei, kellokin soi,
Hei, hei, kellokin soi, visselipannu vislaa.

Laulun nuotit löytyvät kirjasta *Kultainen lastenlaulukirja* (F-Kustannus 2009.)

Loppulaulu:

(Suomalainen kansanlaulu, san. Kaija Pispala)

Suljen ihanan soittorasian,
 kierrän lauluni kippuraan.
 Muiston mukavan, taskuun taputan,
 siihen saakka kun tavataan.

Tral-la-la-la-laa
 tral-lal-la-la-lal-lal-lal-laa

Kiitän, kumarran
 niian, vilkutan.
 Pian taas yhdessä laulellaan.

Tral-la-la-la-laa
 tral-lal-la-la-lal-lal-lal-laa

Loppulaulun leikki:

Ensimmäinen säkeistö:

Kun soittorasia suljetaan, kädet laitetaan hitaasti kuppimaisesti kiinni. Kun muisto taputetaan taskuun, taputetaan taskun kohtaa säkeen loppuun. Tral-lal-la-la-laa - kohdassa taputetaan käsiä yhteen puolelta toiselle.

Toinen säkeistö:

Niiataan, kumarretaan ja vilkutetaan niissä kohdissa, joissa näin lauletaan. Pian taas yhdessä laulellaan - osuudessa vilkutetaan toinen toisilleen. Tral-lal-lal-lal-laa - kohdassa taputetaan käsiä yhteen puolelta toiselle.

Laulun nuotit löytyvät kirjasta *Vauvakulta* (WSOY 2011)

Ohjauskerta 1: Tunteisiin tutustuminen

Tavoite:

- Ensimmäisen ohjauskerran tavoitteena on tutustuttaa lapset erilaisiin tunteisiin ja samalla lieventää heidän ujouttaan ja jännitystään.
- Tavoitteena on, lasten tutustuminen toisiinsa, luottamuksen rakentaminen lasten välille sekä lasten perehdyttäminen tuokioiden sisältöön.

Tarvikkeet:

- Tunnepussi
- Tunnekortit
- Rytmisoittimet

Aloitus:

- Ohjauskerta aloitetaan muodostamalla piiri ja rauhoittumalla.
- Piirissä kerrotaan mitä seuraavaksi tapahtuu. Osallistetaan lapset mukaan toimintaan. Kysellään lapsilta esimerkiksi kuulumisia tai jotain muuta vastaavaa.

Toiminta:

- Opetellaan aloituslaulu. Aloituslaulun voi opettaa lapsille käymällä se ensin säe kerrallaan läpi. Lapset voivat toistaa sen ohjaajan mukana. Jos laulu on tuttu, sen voi laulaa heti muutamaan kertaan. Aloituslaulun kertosäkeessä voi käyttää lasten kanssa rytmisoittimia. Aloituslaulu on sama jokaisella kerralla.
- Tutustutaan toisiimme, käyden vuorotellen ohjaukseen osallistuvien lasten nimet läpi. Pyritään saamaan aikaan luottamus osallistujien kesken kysellen lapsilta heidän kokemuksiaan musisoimisesta ja perehdytetään lapset tuokioiden sisältöön.
- Toimintaan liittyy ohjauskansion mukana tuleva tunnepussi. Tunnepussin sisällä on erilaisia tunnekortteja, joita lapset saavat nostaa vuorotellen. Kun lapsi on nostanut tunnepussista tunnekortin, hän miettii, mikä tunne on kyseessä ja nimeää tunteen. Tunteen nimeämisen jälkeen koko ryhmä matkii kyseessä olevaa tunnetta. Tunnepussista nostetaan esimerkiksi kortti, jossa eläin on surullinen. Lapsen tulisi miettiä, miltä eläimestä tuntuu, nimetä tunne ja sen jälkeen matkia kortin eläintä. Vaihtoehtoisesti hän voi esittää, miltä itse näyttää, kun on surullinen. Tunnepussi kiertää piirissä ja pysähtyy jokaisen lapsen kohdalla. Jokainen lapsi nostaa vuorotellen tunnepussista kortin siten, että jokaiselle lapselle lauletaan tunnepussilaulu.

Tunnepussilaulu:

(Sävel Lorupussilaulusta ja sanat mukailtu)

Kuka saa, kuka saa,
tunnepussiin kurkistaa?
Tillin tallin tömpsis.
Se taitaa olla ... (lapsen nimi)

Lopetus:

- Opetellaan lopetuslaulu yhdessä ja harjoitellaan siihen kuuluva leikki.
- Käydään ensin sanat läpi lasten kanssa. Sen jälkeen otetaan melodia mukaan.
- Loppulaulu on sama jokaisella kerralla.

Ohjauskerta 2: Ilo

Tavoite:

- Toisen ohjauskerran tavoitteena on innostaa kaikki lapset mukaan toimintaan vuorovaikutustilanteita luoden.
- Tavoitteena on myös, että lapset oppivat tunnistamaan ja nimeämään ilon tunteen.

Tarvikkeet:

- Tunnekortit
- Rytmisoittimet
- CD- soitin ja iloista musiikkia

Aloitus:

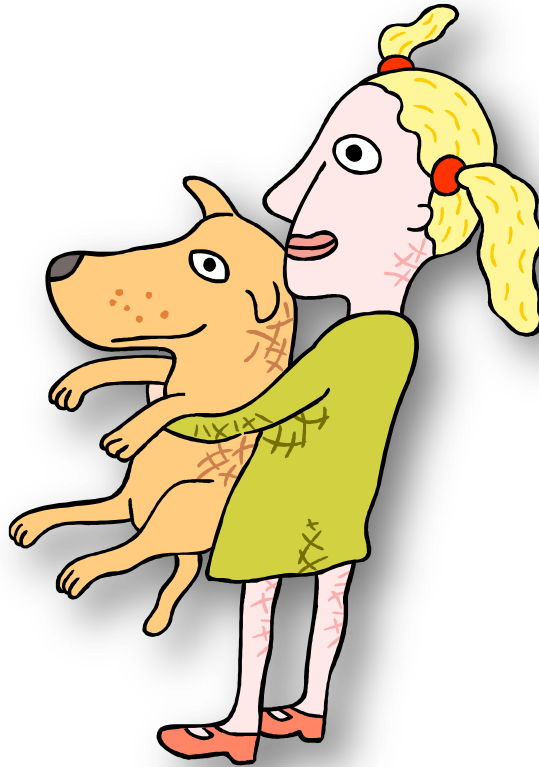
- Aloitetaan ohjauskerta muodostamalla piiri ja lauletaan aloituslaulu rytmisoittimia käyttäen.
- Kysellään lapsilta vuorotellen kuulumiset.

Toiminta:

- Valitaan tunnekorteista kolme erilaista eri tunteita esittävää korttia esimerkiksi vihainen, surullinen ja iloinen. Kysellään lapsilta, mikä tunne mikäkin on, ja miten se ihmisessä ilmenee.
- Kuunnellaan iloinen laulu CD-levyltä esimerkiksi "Pupurock" Satu Sopasen laulamana. Lapset saavat valita laulusta mieleen tulevan tunnetta vastaavan kortin. Keskustellaan ilon tunteesta niin, että jokainen lapsi tulee huomioiduksi. Kysytään, mikä lapsen tekee iloiseksi, missä ilo tuntuu, miltä näyttää kun on iloinen. Tämän jälkeen lapset saavat kokeilla, osaavatko he olla iloisia.
- Kerrotaan lapsille, että meidät tekee iloiseksi laululeikit ja testaamme sitä yhdessä.
- Noustaan ylös ja leikitään muutamia laululeikkejä. Ohjauskerran pituutta ajatellen noin kolme laululeikkiä on riittävä määrä.
- Laululeikkejä voivat olla esimerkiksi "Jos sul lysti on", "Värileikki" ja "Pää, olkapää, peppu".
- Leikin tukena voi käyttää CD-levyä. Musiikin avulla lapset pystyvät keskittymään paremmin toimintaan.
- Kun lapselle ollaan esimerkkinä, luodaan mukava ja toimiva yhteinen leikkihetki.

Lopetus:

- Lopuksi lauletaan yhdessä loppulaulu.
- Viimeisenä kysellään lapsilta mielipiteitä ohjauskerrasta.

Ohjauskerta 3: Pelko

Tavoite:

- Kolmannen ohjauskerran tavoitteena on, että lapsi oppisi tunnistamaan pelon tunteen ja hallitsemaan sitä.

Tarvikkeet:

- Tunnekortit
- Piirustuspaperia ja värikyniä
- Rytmisoihtimet
- CD-soitin ja pelottavaa musiikkia

Aloitus:

- Aloitetaan ohjauskerta muodostamalla piiri ja laulamalla aloituslaulu rytmisoihtimien säestyksellä.
- Kysellään lapsilta päivän kuulumisia.

Toiminta:

- Kuunnellaan Röllin "Itsensäpelottelemislaulu" tai joku muu pelottavalta kuulostava laulu.
- Valitaan tunnekorteista kolme erilaista tunnetta esittävää korttia ja käydään tunteet läpi lasten kanssa. Kysellään lapsilta esimerkiksi, mikä näistä kolmesta tunteesta sopii lauluun, mitä laulussa laulettiin tai miksi laulu kuulosti pelottavalta.
- Lasten ymmärrettyä, että tunteena on pelko, heiltä voi kysellä, mikä heitä pelottaa tai jännittää ja mikä pelkoon auttaa.
- Musiikin kuuntelun lomassa lapset piirtävät pelostaan kuvan, minkä jälkeen niistä keskustellaan yhdessä. Musiikkina taustalla voi soida esimerkiksi Röllin "Itsensäpelottelemislaulu" sekä "Kummitusten linna".
- Keskustelun virittämiseksi voidaan kysellä muun muassa seuraavia asioita: mikä lasta pelotti, mitä hän piirsi, kenen luo hän menee jos pelottaa tai mitä hän tekee kun pelottaa. Voidaan kertoa, että pelko on hyväksyttävä tunne, mutta ei tarvitse pelätä liikaa. Voidaan sanoa, ettei lapsen piirtämiä asioita tarvitse enää pelätä niin paljon, kun ne on nyt piirretty paperille.

Lopetus:

- Lopuksi lauletaan yhdessä loppulaulu.
- Viimeiseksi kysellään lasten mielipiteitä ohjauskerrasta.
- Siivotaan yhdessä käytetyt tavarat.

Ohjauskerta 4: Rakkaus ja ystävyys

Tavoite:

- Ohjauskerran tavoitteina on, että lapsi osaa nimetä rakkauden tunteen ja tietää, missä se tuntuu.
- Tavoitteena on myös, että lapsi pystyy kertomaan tunteestaan koko ryhmälle ja kuuntelemaan toisten lasten ajatuksia.

Tarvikkeet:

- Tunnekortit
- Valmiiksi leikattuja sydämenmuotoisia papereita
- Värikyniä
- Rytmisoittimet
- Rakkaudesta tai ystävydestä kertovaa musiikkia
- CD-soitin

Aloitus:

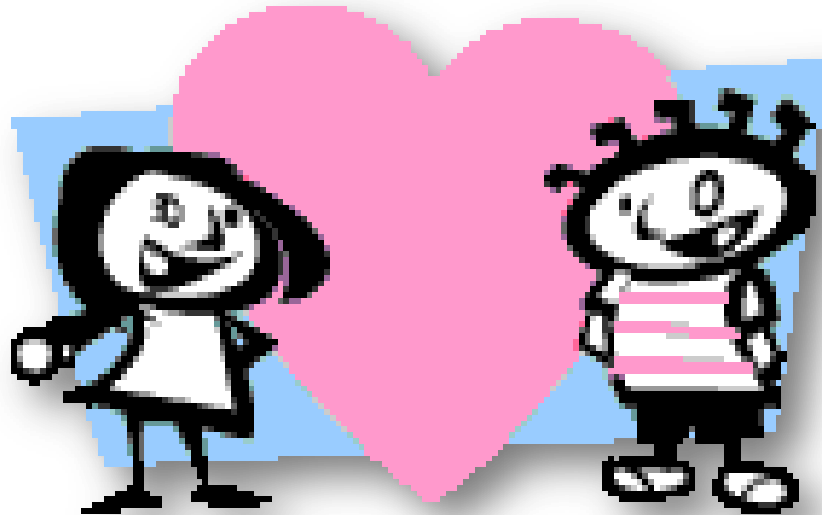
- Ohjauskerta aloitetaan muodostamalla piiri ja laulamalla aloituslaulu rytmisoittimia soittaen.

Toiminta:

- Kuunnellaan yhdessä joku rakkaudesta tai ystävydestä kertova laulu, esimerkiksi ”Minun ystäväni on kuin villasukka”.
- Valitaan tunnekorteista kolme erilaista tunnetta esittävää korttia. Käydään lasten kanssa läpi jokainen tunne ja kysellään heiltä, mikä kolmesta tunteesta sopii lauluun.
- Kun lapset tietävät, mikä kortti sopii lauluun parhaiten, voidaan lapsilta kysellä heidän ystävistään ja siitä, ovatko he mielellään ystäviensä kanssa ja missä tuntuu, kun pitää jostakusta ja on iloinen.
- Tehdään lahja henkilölle, josta lapsi pitää.
- Lahjana on sydämenmuotoinen kortti, jonka jokainen lapsi voi tehdä oman näköisekseen värittämällä tai piirtämällä sydämeen mieleisiään kuvia.
- Samalla voidaan kuunnella musiikkia, joka sopii teemaan.
- Kun lahjat on piirretty, asetutaan piiriin ja kerrotaan, mitä sydämiin on piirretty ja kenelle sydämen aikoo antaa.
- Sovitaan lasten kanssa, että antaessaan sydämenmuotoisen lahjan voi samalla kertoa lahjan saajalle, kuinka paljon hänestä pitää.

Lopetus:

- Lopuksi lauletaan ja leikitään yhdessä loppulaulu.
- Viimeiseksi kysellään lasten mielipiteitä ohjauskerrasta.

Ohjauskerta 5: Suru ja empatia

Tavoite:

- Ohjauskerran tavoitteena on tunnistaa surun tunne itsessä ja vierailevassa Dino-pehmolelussa.
- Lapsi harjoittelee empatiakykyä asettumalla Dino-pehmolelun asemaan ja lohduttamalla surullista.

Tarvikkeet:

- Rytmisoittimet
- Tunnekortit
- Surullista musiikkia
- CD-soitin
- Vieraileva pehmolelu

Aloitus:

- Ohjauskerta aloitetaan asettumalla piiriin ja laulamalla yhdessä aloituslaulu rytmisoittimien säestyksellä.

Toiminta:

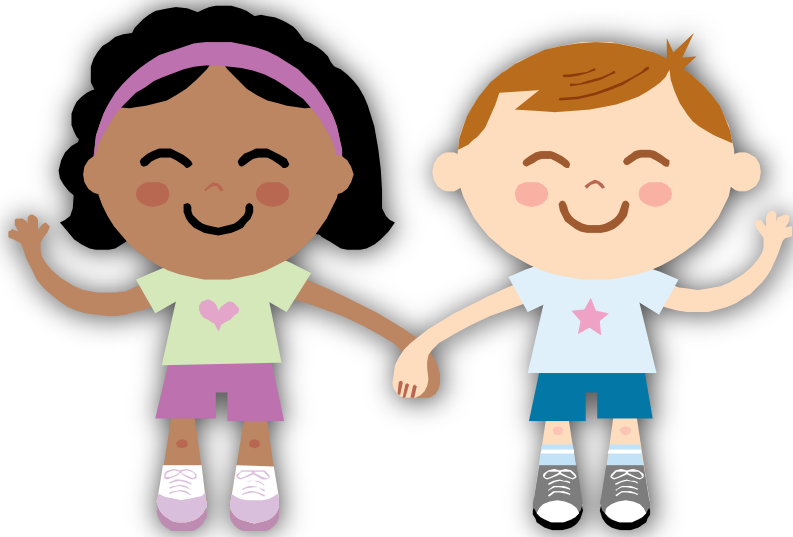
- Kuunnellaan surusta kertova laulu, esimerkiksi Röllin ”Ystäväni menettänyt oon”.
- Valitaan kolme tunnekorttia ja kysellään lapsilta, mikä korteista sopii heidän kuulemaansa lauluun.
- Kun lapset tunnistavan kappaleeseen liittyvän tunteen, voidaan kysellä lapsilta, onko heillä kokemuksia surusta.
- Esitellään pehmoleluvieras lapsille ja kerrotaan, miksi hän on tullut paikalle. Vieraaksi sopii mikä tahansa pehmolelu.
- Tämän jälkeen hänestä voidaan kertoa esimerkiksi seuraavanlainen tarina:

Dino on kuullut, että täällä on todella mukavia lapsia ja hän halusi tulla tänne teitä katsomaan. Hän kertoi minulle äsken, että hänellä on paha mieli, koska hänellä ei ole ketään leikkikaveria. Dino haluaisikin tietää onko teille koskaan käynyt samalla tavalla ja miltä se teistä tuntui.

- Mietitään lasten kanssa yhdessä, miten pehmolelua voisi auttaa. Ratkaisuna voisi olla, että kaikki lapset olisivat pehmolelun ystäviä.
- Harjoitellaan empatiakykyä niin, että jokainen lapsista lohduttaa surullista pehmolelua esimerkiksi halaamalla. Taustalla voi soida ystävyyteen liittyvää musiikkia.

Lopetus:

- Ohjauskerran loppuksi lauletaan ja leikitään loppulaulu.
- Viimeiseksi kysellään lapsien mielipiteitä ohjauskerrasta.

Ohjauskerta 6: Lopetus

Tavoite:

- Ohjauskerran tavoitteena on, että lapset pääsevät kertaamaan harjoiteltuja tunteita tunnistamalla ja nimeämällä niitä.

Tarvikkeet:

- Rytmisoittimet
- Tunnekortit
- Monipuolista tunnepitoista musiikkia
- CD-soitin

Aloitus:

- Ohjauskerta aloitetaan asettumalla piiriin ja laulamalla yhdessä lasten kanssa aloituslaulu rytmisoittimilla säestämällä.

Toiminta:

- Toiminnassa käytetään tunnekortteja ja musiikkia.
- Toiminnan tarkoituksena on, että lapset etsivät musiikkiin sopivat kuvat tunnekorteista.

Musiikkiesimerkkejä:

- "Jos sul lysti on"
 - "Etkö ymmärrä"
 - "Lörpötys"
 - "Kummitusten linna"
- Jokaisen laulun jälkeen katsotaan yhdessä, minkä tunnekortin lapset ottivat ja miksi.

Lopetus:

- Ohjauskerran jälkeen lauletaan ja leikittään lopetuslaulu.
- Viimeiseksi kysellään lapsien mielipiteitä ohjauskerrasta.

Lähteet

Isokorpi, T. 2004. *Tunneoppia parempaan vuorovaikutukseen*. Helsinki: Tammi.

Katajamäki, M. & Gylden, O. 2009. *Suomalainen vauvakirja*. Helsinki: Otava.

Keltinkangas-Järvinen, L. 2010. *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Toinen painos. Helsinki: WSOY.

Koivunen, P.-L. 2009. *Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2005. *Tunnemuksu*. Helsinki: LK-kirjat.

Pispa, K. Loppulaulu. Teoksessa Alho, E. (toim.). *Vauvakulta*. Helsinki: WSOY. 93.

Tenkku, L. Aamulla. Teoksessa Kari, V. (toim.). *Kultainen lastenlaulukirja*. Helsinki: F-Kustannus. 199.

TIEDOTE

Hyvä kotiväki

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Savonia-ammattikorkeakoulusta Iisalimesta. Olemme tekemässä opinnäytetyötä tunnekasvatuksesta ja toteutamme siitä toiminnallisen ohjauskansion. Teemme opinnäytetyömme Iisalmen kaupungin perhepäivähoitoon.

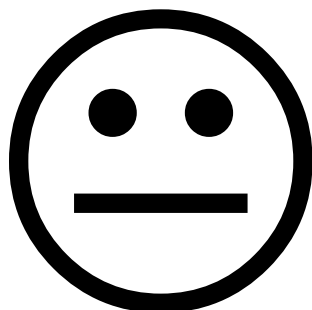
Ystävällisesti ilmoitamme, että teidän lastenne perhepäivähoitaja yhdessä lasten kanssa osallistuu musiikkihetkiimme, joilla testaamme tulevan ohjauskansion toimivuutta. Emme käytä missään opinnäytetyön teon vaiheessa lastenne henkilötietoja, emme mainitse perhepäivähoitajan nimeä. Prosessi on täysin luottamuksellinen.

Ystävällisin terveisin sosionomiopiskelijat

Julia Severinkangas & Jenna Tirkkonen

Lasten palautelomake

Mitä pidit toimintakerrasta? Väritä mieleinen hymiö.

PALAUTELOMAKE

1. Miten ohjaukansiotoimi toimi ohjaajan näkökulmasta?
2. Oliko ohjaukset helppo/vaikea pitää? Miksi?
3. Oliko ohjauksansion ohjeistus selkeä?
4. Saiko ohjaukset sisällytettyä arkeen?
5. Miten muuttaisit ohjauksansiota?
6. Onko ohjauksansion toiminta suunniteltu niin, että se sopii perhepäivähoidon lasten ikään ja kehitystasoon?
7. Oliko toiminta suunniteltu niin, että jokainen pystyi olemaan mukana ja viihtyi?
8. Tuleeko ohjaukserran tavoitteet teidän mielestänne saavutettua?

9. Käsitelläänkö tunteita tarpeeksi, jotta jokainen lapsista ymmärtää mistä tunteesta on kyse?

10. Toimivatko ohjauksen oheismateriaalit (rytmisoittimet ja tunnekortit)?

11. Vapaa sana

Kiitos palautteesta!